

Artikel 3.

Op artikel 191 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangewezen de tot het dienstjaar 1912 behorende uitgaven welke het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel betreffen, hare omschrijving niet vinden in een der andere artikelen van dat hoofdstuk en moeten dienen ter voorziening in behoeften die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

*De Minister van Landbouw,
Nijverheid en Handel.*

(2. VI. 2.)**MEMORIE VAN TOELICHTING.**

Evenals de beide vorige jaren bij de aanbidding van het Wetsontwerp tot vaststelling van het Vide Hoofdstuk der Staatsbegroting voor het volgende jaar geschiedde, veroorlooft ondergeteekende zich ook bij de aanbidding van het wetsontwerp tot vaststelling van dit Hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1912 tot toelichting van de daarin gedane voorstellen in de eerste plaats te verwijzen naar de Memorie van Toelichting tot de Marinebegroting voor het dienstjaar 1909, waarin de denkbeelden, welke aan het door hem gevoerde beleid ten grondslag liggen, uitvoerig zijn uiteengezet.

Ook in deze ontwerp-begroting is hij aan die denkbeelden trouw gebleven en de daarin belichaamde voorstellen kunnen voor het grootste gedeelte dan ook slechts worden beschouwd als gevolg of als toepassing van de reeds herhaaldelijk door hem verdedigde beginselen; ook ditmaal meent hij zich dus te mogen beperken tot de vermelding van hetgeen in de door hem aangegeven richting gedaan is en tot toelichting van de wijze, waarop hij meent dat daarin moet worden voortgewerkt.

Wat het personeel betreft worden bij deze begroting geen nieuwe voorstellen van belangrijken aard aanhangig gemaakt.

Bij de samenstelling werd rekening gehouden met de toekenning van voedingtoelage aan de gehuwde onderofficieren met den rang van sergeant en hooger, welke toekenning in beginsel werd vastgesteld bij de wet van 31 December 1910 (*Staatsblad* n°. 385).

Wat het materieel aangaat is, evenals voor het loopende dienstjaar, voor nieuwen aanbouw weder een bedrag aangevraagd van 4.2 miljoen gulden, zooals hierna wordt gespecificeerd.

Marine in Nederland. Ter voorkoming van stagnatie in den verderen aanbouw van drijvend materieel voor de defensie van het Rijk in Europa is door ondergeteekende, wat het aanvragen van gelden voor het voortzetten van dien aanbouw betreft, bij deze ontwerp-begroting geen rekening gehouden met de voorstellen, neergelegd in het ontwerp van wet tot instelling van een Fonds ter verbetering van de kustverdediging, zullende in geval bedoeld wetsontwerp vóór het einde van 1912 het *Staatsblad* mocht bereiken, de op de ontwerp-begroting gebrachte gelden voor dezen nieuwen aanbouw alsdan van de begroting worden afgevoerd en gebracht worden ten laste van de eerste begroting van het in dat wetsontwerp bedoelde Fonds.

Hiervan zijn echter uitgesloten de bedragen, die als 2de termijnen voor den aanbouw van 3 pantserbooten en van de 4de en 5de onderzeeboot worden aangevraagd, omdat de eerste termijnen voor deze vaartuigen, onafhankelijk van het gedachte Fonds, door de wetgevende macht reeds voor de loopende begroting zijn toegestaan geworden en zij dus buiten dit Fonds om behooren te worden afgewerkt.

Handelingen der Staten-Generaal. Bijlagen. 1911—1912.

Die bedragen zijn f 867 101 voor de 3 pantserbooten en f 513 440 voor de 4de en 5de onderzeeboot.

Verder wordt aangevraagd een bedrag van f 819 459 als eerste termijn voor het in aanbouw brengen van 4 torpedo-boat van een verbeterd type *Ophir*, als bedoeld in het wetsontwerp tot instelling van een Fonds ter verbetering der kustverdediging.

Aangezien vrijwel algemeen wordt toegegeven, dat de torpedo-boat een belangrijke taak zal hebben te vervullen bij de verdediging van het Rijk in Europa, vertrouwt ondergeteekende, dat de noodzakelijkheid van dit voorstel zal worden erkend, nu toch de toestand van de nog bestaande booten van oudere typen dan het type *Ophir* van dien aard is, dat hunne vervanging dringend noodig is te achten.

Bij het stellen der eischen, waaraan deze vaartuigen moeten voldoen, is allereerst van de gedachte uitgegaan, dat moest getracht worden een zoo krachtig mogelijk vaartuig te bekomen, dat, ook bij eenige zee, nog in staat is om een groote vaart te kunnen loopen.

Echter werd daarbij in het oog gehouden, dat ter bereiking van dat doel de afmetingen toch niet te groot mogen worden, deels omdat wij ons dan om financiële redenen te veel in het aantal zouden moeten beperken, terwijl juist van het aantal een belangrijk deel van het te behalen succes met torpedo-boat afhankelijk is, deels ook omdat grootere vaartuigen uit den aard der zaak meer zichtbaar zijn en meer trefkans dan kleinere bieden.

In verband met een en ander is een ontwerp gemaakt voor booten van een verbeterd type *Ophir*. Dit zullen zijn booten met een verhoogd voorschip, met eene waterverplaatsing van pl.m. 180 ton, en met dezelfde snelheid en dezelfde torpedo-bewapening als die der bestaande booten van het type *Ophir*. Om het afwerend vermogen dier booten te vergrooten zal verder in de artillerie-bewapening eenige wijziging worden gebracht en wel zullen in plaats van de 2 kanonnen van 5 c.M. L/40 der bestaande booten type *Ophir*, de nieuwe booten bewapend worden met 2 kanonnen van 7.5 c.M. L/30. Bij deze kanonnen is toch de uitwerking van het enkele schot aanmerkelijk grooter, terwijl de trefkans op de afstanden, zooals die bij een gevecht tusschen torpedo-boat en jagers kunnen voorkomen, zelfs iets grooter en de vuursnelheid practisch even groot zal zijn. Om deze redenen wordt aan een korter kanon van grooter kaliber de voorkeur gegeven.

Marine in Indië. Het door de Indische Regeering uitgebrachte advies over de voorstellen der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 3 Augustus 1906, werd in April jl. hier te lande ontvangen.

Ofschoon reeds aanstonds, naarmate zij inkwamen, een aanvang werd gemaakt met de bewerking van de vele en veelzijdige adviezen, die omtrent deze voorstellen zijn uitgebracht, is die bewerking echter nog niet geheel gereed, zoodat het door de Ministers van Marine en van Koloniën ter zake aan Hare Majesteit de Koningin uit te brengen rapport nog niet kon worden ingediend. Niettemin kan worden medegedeeld, dat de beide betrokken Ministers na kennismaking der verschillende adviezen eenstemmig van oordeel zijn — en hiermede blijven zij geheel in de lijn van het Indische advies — dat het Nederlandsch eskader in Oost-Indië moet zijn een zoogenaamde artillerie-vloot, dat wil zeggen een eskader, samengesteld uit krachtige artillerie-schepen en torpedo-materieel; in verband waarmede het dus noodzakelijk is, dat met den aanbouw van schepen met eene krachtige artillerie-bewapening worde voortgegaan.

Dienaangaande zij het volgende in het midden gebracht.

Wij kunnen ons niet vleien met de gedachte, dat het binnen het bereik van onze financiële draagkracht zal liggen om een zoo uitgestrekt gebied als onze Oost-Indische bezittingen, of zelfs een deel daarvan, afdoende te verdedigen tegen een indringer, wien eene verovering bepaald voor oogen staat en wiens strijdmacht daarop is ingericht. Hoewel wij

ons daartegen natuurlijk zoo krachtig mogelijk moeten verzetten en kunnen — en moeten — zorgen, dat eene poging daartoe den vijand aanzienlijke offers kost, dienen wij dus bij de overweging, hoe de Scheepsmacht in Nederlandsch-Indië zal moeten zijn samengesteld, uit te gaan van het beginsel, dat de kans, dat het tot eene poging tot verovering zal komen of dat wij in moeilijkheden geraken, moeilijkheden waaruit ernstige gevolgen zouden kunnen voortvloeien, kleiner wordt naarmate aan eene schending onzer neutraliteit meer gevaren zijn verbonden.

Het is daarom de plicht der Regeering te zorgen, dat de middelen aanwezig zijn, welke zulk eene schending zoo gevaarlijk maken als in verband met onze middelen maar eenigszins mogelijk is.

Aangezien nu onze neutraliteit in Oost-Indië nimmer kan worden geschonden zonder dat de schender zich over zee heeft begeven, en aangezien bovendien moeilijk van te voren kan worden gezegd, welk deel van dit uitgestrekte gebied op een bepaald oogenblik voor hem de meeste waarde zal hebben, ligt het voor de hand dat onder de middelen, die zoodanige schending gevaarlijk moeten maken, aan de vloot een voorname, zoo niet de voornaamste, plaats moet worden toegekend.

Wijl verder de samenstelling van elk deel onze weermacht, dus ook van een zoo voornaam deel als de vloot, in overeenstemming moet zijn met de taak, die daaraan is toegedacht, zal ook de samenstelling van de vloot in Indië zoodanig moeten wezen, dat zij in staat is een tegenstander zooveel mogelijk schade van beteekenis toe te brengen. Hoe meer waardevol materieel toch gebruikt moet worden voor eene vijandige handeling in onze koloniën, des te grooter zal de kans wezen, dat onze rechten zullen worden geëerbiedigd.

De beginselen, die naar de meening van ondergeteekende gelden voor de samenstelling van de vloot in Nederland, zijn dus *a fortiori* van toepassing op de vloot in Oost-Indië, want de plaats die zij moet innemen onder de middelen tot handhaving onzer neutraliteit is in ons eilandrijk nog veel grooter dan hier.

Ondergeteekende is van meening, dat een vloot die deze taak heeft te vervullen niet eenzijdig mag worden samengesteld. In die vloot moet namelijk zoowel voor het kanon als voor de torpedo plaats zijn, want — en dit geldt voor een zwakke vloot in het bijzonder — geen dezer aanvals- en verdedigingsmiddelen komt voldoende tot zijn recht als een dezer ontbreekt.

Artillerieschepen, torpedobooten en onderzeebooten vormen een harmonisch geheel ook in de kleinste vloten; elk dezer soorten van gevechtseenheden behoort in hare volle waarde te worden erkend.

Ondergeteekende is er van overtuigd, dat in de geographische gesteldheid van onzen archipel een reden *te meer* moet worden gevonden om juist in de vloot het zwaartepunt te zoeken van de middelen, waarmede een indringer schade van beteekenis moet worden toegebracht. En hij is bovendien van oordeel, dat de gevaren, die aan eene tegenover ons gepleegde onvriendschappelijke daad zijn verbonden, niet zullen worden afgemeten naar het aantal eenheden, maar naar de totale gevechtswaarde der strijdmacht, die tegen de volvoering van zulk een daad kan optreden. Die gevechtswaarde zal weer worden beoordeeld naar de schade, die kan worden toegebracht aan het materieel, dat de eigenlijke kracht vormt van des vijands vloot, d.w.z. aan het gepantserd materieel daarvan.

Een wanneer nu voor het toebrengen van die schade in de eerste plaats gedacht moet worden aan het zware geschut van pantserschepen en niet aan de torpedo, dan ligt zulks daaraan, dat onder de geschetste omstandigheden van het torpedo-wapen weinig resultaat kan worden verwacht, wanneer het niet door krachtig artillerievuur gesteund wordt.

De aan het eskader toegevoegde torpedobootjagers kunnen dus als verkenners reeds een deel van hunne bestemming

hebben vervuld en van den loop der omstandigheden zal het afhangen of zij nog in de gelegenheid zullen zijn van hunne torpedo's een nuttig gebruik te maken. Maar waar de gunstige omstandigheden daartoe slechts in het leven kunnen worden geroepen door de uitkomsten van den artilleriestrijd, daar blijkt ook dat een vloot, uitsluitend uit torpedovaartuigen samengesteld voor de vervulling van de hiervoren omschreven taak niet geschikt kan zijn.

Ondergeteekende vermeent hiermede te kunnen volstaan; slechts zij hieraan nog toegevoegd, dat de ervaring leert dat de exploitatiekosten van een torpedovloot veel grooter zullen zijn dan de Staatscommissie op grond van de door haar gemaakte becijferingen heeft aangenomen en dat de door haar opgegeven sterkteverhouding tusschen twee even kostbare vloten, waarvan zij de eene artilleriesvloot en de andere torpedovloot noemt, mitsdien een reële basis mist.

Het zal naar de meening van ondergeteekende daarom noodig wezen het Nederlandsch eskader te doen bestaan uit een kern van artillerieschepen benevens uit een 8-tal torpedobootjagers, waarvan er 2 als materieel-reserve moeten worden beschouwd. In dat eskader is voor onderzeebooten geen plaats. Voorshands moet toch de onderzeeboot in Indië evenals overal elders slechts als een waardevol wapen van beperkte bruikbaarheid — d.w.z. voor de locale verdediging — worden aangemerkt.

Nu, zooals reeds gezegd, zijn ambtgenoot van Koloniën en ondergeteekende na kennisneming en rijpe overweging van de verschillende adviezen over het rapport der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 3 Augustus 1906, uitgebracht, eenstemmig van oordeel zijn, dat met den aanbouw van krachtig artillerie-materieel voor Oost-Indië moet worden voortgegaan, is door ondergeteekende naast een bedrag van f 1 757 471,00 als 2de termijn voor het reeds in aanbouw zijnde tweede 4-tal torpedobootjagers en een bedrag van f 16 000,00 voor aanschaffing van 2 stations voor draadloze telegraphie voor de jagers Hr. Ms. *Bulhond* en *Jakhals* op deze begroting, een bedrag van f 226 529 als 1ste termijn aangevraagd voor een nieuw pantserschip voor den algemeenen dienst.

Omrent dit schip kan het volgende worden medegedeeld.

Nog bij de Memorie van Antwoord van de begroting van dit dienstjaar heeft ondergeteekende te kennen gegeven dat naar zijne meening — bijaldien tot nieuwen aanbouw van pantserschepen wordt besloten — een type moet worden gekozen, dat in gevechtswaarde, en daarom ook in afmetingen, de meerdere is van de schepen type-Koningin *Regentes*.

Werd in deze richting reeds een stap gedaan door den bouw van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*, toch komt het gewenscht voor de waterverplaatsing nog iets grooter te nemen, waardoor zij een beter rendement belooft. Echter dient men zich bij het vaststellen van een schema voor nieuwen aanbouw rekenschap te geven van de financieele gevolgen, die daaruit zullen voortvloeien.

Tusschen deze — onderling uiteenlopende — eischen moest daarom naar een compromis worden gezocht om te geraken tot een type van schip met zoodanige gevechtswaarde dat het geschikt kan heeten voor de vervulling van de taak, die hierboven werd aangegeven.

Ondergeteekende stelt zich voor dat de kern van het Nederlandsch eskader in de toekomst uit 4 schepen van een voor ons zoo krachtig mogelijk type zal bestaan, terwijl één zoodanig schip in Nederland in reserve zal moeten worden gehouden.

Hij acht het van belang om zoowel op de taak der vloot, als op het zooveel genoemde compromis, het volle licht te laten vallen, omdat door beide wordt bepaald welke eischen door ons kunnen worden gesteld en op welke punten wij ons, uit hoofde van onze draagkracht, zullen moeten beperken.

Een en ander heeft aanleiding gegeven tot het maken van een ontwerp voor een pantserschip en tot het daaromtrent inwinnen van het advies van de 3de afdeling van den Raad

van Defensie. Nadat dit advies was ingekomen werd nagegaan in hoeverre het mogelijk en wenschelijk was te achten om aan de door den Raad gemaakte opmerkingen gevolg te geven.

De uitkomst van dit onderzoek heeft geleid tot het ontwerpen van een pantserschip van pl.m. 7600 ton, waarvoor, zooals hooger gezegd, op deze ontwerp-begrooting een eerste termijn wordt aangevraagd.

Bedoeld schip zal bewapend zijn met 4 kanonnen van 28 c.M. L/45, paarsgewijze opgesteld in 2 barbettetorens en 10 kanonnen van 10.5 c.M. L/50 semi-automatisch, opgesteld in gesloten schilden met centralen gepantserden munitieaanvoer.

De pantsering van den romp, barbettetorens en commandotoren, zal zijn als die van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*, evenwel met die wijziging, dat de diameter van elk der onder-torens gelijk zal zijn aan dien van de barbettewallen.

Het wordt noodig geacht het schip te voorzien van eene torpedobewapening, bestaande uit 3 onderwaterlanceerinrichtingen, bestemd voor torpedo's van 53 c.M. diameter.

Verder zal het schip worden voorzien van 2 triple expansiemachines, met een totaal vermogen van 10 000 I. P. K. bij vol vermogen, waarmede eene proeftochtsnelheid van 18 mijl wordt verwacht.

De totale kosten van het schip, geheel uitgerust voor den dienst, worden geraamd op f 7 100 000.

Voor verdere bijzonderheden omtrent de inrichting van het schip wordt verwezen naar het ter griffie in vijfvoud gedeponeerde ontwerp.

Verder is als bijlage D bij deze Memorie gevoegd eene Nota aangaande de hoofdeischen, welke (aanvankelijk) bij het maken van het ontwerp voor het schip werden gesteld.

Als bijlage E der Memorie van Toelichting wordt het „Advies van de 3de afdeeling van den Raad van Defensie”, daarover aangetroffen,

terwijl in bijlage F der Memorie door den ondergeteekende is uiteengezet, in hoeverre hij vermeend heeft te moeten te kunnen komen aan de opmerkingen, vervat in vorenbedoeld advies.

Uit de kennisneming van het ontwerp moge verder blijken dat met inachtname van het bedrag, hetwelk voor den bouw van het schip beschikbaar kan worden gesteld, alle aandacht is geschonken aan het zoo hoog mogelijk opvoeren van de gevechtswaarde en daarnaast aan het comfort der opvarenden. Ook is rekening gehouden met de bijzondere eischen, die gesteld mogen worden aan een schip, dat bestemd is voor een langdurig verblijf in de tropen.

Het ligt in het voornemen den bouw op te dragen aan 's Rijks werf te Amsterdam.

Eindcijfer. Het eindcijfer van dit hoofdstuk der Staatsbegrooting is geraamd op een bedrag van f 20 364 609,88, zijnde f 150 319,92 meer dan het voor het jaar 1911 toegestane bedrag van f 20 214 289,96.

Rekening houdende met de inkomsten uit de begrooting, welke verantwoord worden bij de Wet op de Middelen, moet het eindcijfer verminderd worden met een geraamd bedrag van f 3 493 597,15 als hieronder gespecificeerd tegen f 3 383 865 voor het dienstjaar 1911.

Bijdragen voor de opleiding van adelborsten	f 36 550,—
Bijdragen voor de opleiding van aspirant-administrateurs	2 200,—
Bijdragen voor de opleiding van aspirant-machinisten	8 250,—
Opbrengst van den verkoop van onbruikbare en overvullige goederen	50 000,—
Opbrengst van den verkoop van de schepen <i>Admiraal van Wassenaer</i> en torpedobooten <i>Batok</i> en <i>Jacob Hobeijn</i>	30 000,—

Opbrengst van rechten van zegel, registratie en leges, zoomede van invoer en accijnzen . 117 300,—

Opbrengst van den verkoop van Nederlandsche en West-Indische kaarten 1 270,—

Opbrengst van loodsgelden 3 200 000,—

Bezoldiging van het personeel bij de Verlichting op de Wester-Schelde en in hare mondingen, welke ingevolge tusschen België en Nederland bestaande overeenkomst van 31 Maart 1866 (*Staatsblad* n°. 80) komen ten laste van België 9 225,—

Opbrengst wegens het weghalen der spoeling en van den afval van levensmiddelen in de drie Marine-directies Willemsoord, Amsterdam en Hellevoetsluis 3 200,—

Gedeeltelijke terugstorting van verstrekte gelden voor het inrichten en drijven van scheepstoko's 2 002,15

Vergoeding door België van de kosten voor plaatsing, verplaatsing, herstelling en bijvulling van lichtboeien op de Wester-Schelde . 33 600,—

Totaal f 3 493 597,15

ten gevolge waarvan het eindcijfer voor 1912 te stellen is op f 16 871 012,73 tegen f 16 830 424,96 voor 1911, zijnde f 40 587,77 meer.

Gesplitst in militaire- en niet-militaire uitgaven werd voor het dienstjaar 1911 toegestaan en wordt voor het dienstjaar 1912 aangevraagd:

Militaire uitgaven	f 16 825 744,19	f 16 964 663,97
Niet-militaire uitgaven	3 328 545,77	3 339 945,91
Onvoorzien	60 000,—	60 000,—
	f 20 214 289,96	f 20 364 609,88

Voor 1912 wordt alzoo aangevraagd voor militaire uitgaven meer f 138 919,78 en voor niet-militaire uitgaven meer f 11 400,14.

Tot nadere aanwijzing van deze cijfers moet in eene vergelijking getreden worden van de op verschillende afdeelingen van de begrooting voor het dienstjaar 1911 toegestane bedragen met de op dezelfde afdeelingen aangevraagde sommen voor 1912, waartoe beleefdelijk verwezen wordt naar de gegevens, voorkomende onder de verschillende onderafdeelingen der begrooting en mede naar bijlage C, waarin al die gegevens zijn samengevat.

Tot toelichting der *hoogere* bedragen, welke op verschillende afdeelingen van dit hoofdstuk zijn aangevraagd, wordt beleefdelijk verwezen naar de mededeelingen, vervat in deze Memorie en naar de toelichtingen in den uitgewerkten en toelichtenden staat behorende bij de raming van kosten.

1STE AFDEELING.

Militaire uitgaven.

Iste Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 445 611,43 tegen f 437 943,52 voor 1911 op de 1ste onderafdeeling toegestaan.

Het verschil, voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard is gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 2. Jaarwedden van den Secretaris-Generaal en van de verdere ambtenaren f 3 830,—

Art. 4. Bezoldiging van de officieren, ingenieurs, enz. bij het Departement 4 981,65

Art. 8. Kosten voor het korps ingenieurs der Marine	1 430,55
Art. 10. Periodieke traktementensverhoogingen van de ambtenaren bij 's Rijks werven	612,50
Art. 12. Bezoldiging van het personeel bij de inspectie enz. van 's Rijks zeeinstrumenten .	940,—
Art. 13. Onderhoud, enz. van het verificatiegebouw	725,—

Totaal meer f 12 519,70

Waar tegenover eene lagere raming van:

Art. 3. Periodieke traktementensverhoogingen van de ambtenaren enz. f 137,50

Art. 6. Activiteitstraktementen, enz. van het personeel van den Marinestaf 446,69

Art. 7. Activiteitstraktementen, enz. van het militair personeel bij 's Rijks werven 1 517,60

Art. 9. Bezoldiging en toelagen van de ambtenaren bij 's Rijks werven 750,—

Art. 11. Bureau- en lokaalbehoeften 's Rijks werven 2 000,—

4 851,79

Blijft meer f 7 667,91

Art. 12. Personeel bij de Verificatie van 's Rijks zeeinstrumenten te Leiden.

Met betrekking tot de bij deze begrooting voorgenomen positieverbetering van het ondergeschikte personeel bij die inrichting, moge het vergund zijn het navolgende aan te teekenen.

Tot nu toe werd dat personeel, bestaande uit een amanuensis, een instrumentmaker, een schrijver en een bediende gekozen uit de gepensioneerde militairen bij de Zeemacht, met uitzondering van den in de tweede plaats genoemden titularis.

Bij de benoeming werd, ten aanzien van de bepaling van het loon, rekening gehouden met het bedrag van het pensioen als gevolg waarvan werd vastgesteld:

het loon van den amanuensis op f 520 's jaars met vrije woning;

dat van den schrijver op f 425 's jaars, en

dat van den bediende op f 375 's jaars,

boven het respectievelijk genoten wordende pensioen als gewezen opperstuurman, 1ste schrijver en matroos der 1ste klasse, respectievelijk ad f 732, f 560 en f 210 's jaars.

Ondergeteekende is evenwel van meening, dat waar bij de wet de kortingen zijn vastgesteld die op het pensioen worden toegepast, wanneer een gepensioneerde herplaatst wordt in eene betrekking, waaraan het uitzicht op burgerlijk pensioen is verbonden, het ongetwijfeld de voorkeur verdient, bij de vaststelling van de bezoldiging, welke aan de vervulling van zoodanige betrekking zal worden verbonden, geen rekening te houden met de vraag, of de daarvoor aan te wijzen titularis al of niet pensioen geniet, een standpunt trouwens dat geheel is in den zin der wet en daarom ook wordt ingenomen, waar het betreft plaatsingen bij 's Rijks werven en bij de overige diensten, ressorteerende onder het departement van Marine.

Wordt uit dien hoofde eene herziening van de loonen van het ondergeschikte personeel bij genoemde inrichting nood-

zakelijk geacht, de billijkheid vordert dat ook dit personeel onder gelijke arbeidsvoorwaarden wordt gebracht als het personeel bij andere inrichtingen onder het departement behorende, waarom het ondergeteekende geraden voorkomt, het, voor zooveel mogelijk, te brengen onder de werking van het reglement betreffende de mindere geëmployeerden en werklieden bij 's Rijks werven. Aangezien de werkring van den schrijver en den bediende bij de verificatie overeenkomt met dien van schrijver en bureeloppasser bij 's Rijks werven, zouden de genoemde titularissen bij de verificatie kunnen overgaan als schrijver en bureeloppasser bij 's Rijks werf te Amsterdam, en geplaatst kunnen worden te Leiden. Behalve in het voor die qualiteiten vastgestelde loon, treden zij dan mede in de voordeelen (feestdagen, verloven, toelagen, enz.) voor het werfpersoneel vastgesteld.

Voor den schrijver — de titularis is onlangs overleden en in de vacature moet nog definitief worden voorzien — en voor den bureeloppasser wordt voor 1912 respectievelijk een dagloon van f 2.10 en f 1.90 uitgetrokken, de week gerekend op 6 dagen.

Wat betreft den amanuensis en den instrumentmaker, wenscht ondergeteekende voorschands in hunne positie geen andere wijziging te brengen dan met opzicht tot het door hen genoten loon.

Het thans f 520 's jaars bedragende loon zou op f 800 's jaars met genot van vrije woning kunnen gebracht worden, welk bedrag, met het oog op de eischen, aan die betrekking gesteld, voldoende wordt geacht.

Tot eene herziening van de bezoldiging van den instrumentmaker (burgerlijk ambtenaar) bestaat mede aanleiding. Die bezoldiging bedraagt thans f 1000 's jaars en is lager dan die van zoodanige titularissen bij het Koninklijk Instituut voor de Marine en 's Rijks Universiteit te Leiden. Die bezoldiging ware van f 1000 te brengen op „f 1000 tot f 1200”, met dien verstande, dat de tegenwoordige titularis met 1 Januari 1912 wordt gesteld in het genot van eene bezoldiging van f 1100 's jaars, en dat hij, na 5 jaren na dat tijdstip, op het maximum van f 1200 zal gebracht worden.

IIde Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 7 953 314, tegen f 7 871 056,50 bij de onderafdeeling der begrooting voor 1911 toegestaan.

Het verschil, voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 17. Aanschaffing, wijziging, onderhoud en herstelling van geschut, projectielen enz. f 287 953,—

Art. 18. Aanschaffing, wijziging, onderhoud en herstelling van torpedo's, lanceerinrichtingen enz. 186 852,—

Art. 19. Aanschaffing en herstelling van voortstuwingsmiddelen 143 000,—

Art. 20. Aanschaffing van steenkolen 28 000,—

Art. 21. Kosten buitenslands 110 640,—

Art. 25. Aanbouw, aanschaffing of aankoop van gebouwen enz. 105 386,50

Totaal meer f 861 831,50

waartegenover lagere raming van:

Art. 15. Aanschaffing van materialen f 259 321

Art. 16. Aanbouw bij particulieren 495 256

Art. 22. Bezoldiging, toelagen van mindere geëmployeerden en werklieden	3 900
Art. 23. Bezoldiging van de bemanning der werkvaartuigen	320
Art. 26. Onderhoud en herstelling van gebouwen enz.	17 000
Art. 27. Aanschaffing en herstelling van werktuigen op de werven	2 700
Art. 28. Kosten in verband met de defensie	1 077
Totaal minder	f 779 574,—
Blijft totaal meer	f 82 257,50

Uit het vergelijkende overzicht betreffende de sommen voor deze onderafdeeling, thans aangevraagd en voor 1911 toegestaan, als bijlage A bij deze Memorie gevoegd, blijkt dat:

voor aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedo-bewapening, wordt gevraagd f 4 200 000, zijnde gelijk bedrag als voor 1911 werd toegestaan;

voor herstelling en uitrusting van schepen in en buiten dienst f 1 256 040, zijnde f 52 690 meer dan voor 1911 werd toegestaan;

voor conservatie van reserveschepen en hunne uitrustingsgoederen f 114 500, zijnde f 2100 minder dan voor 1911 werd toegestaan;

voor aankoop, aanmaak en herstelling van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad f 919 900, zijnde f 24 400 meer dan voor 1911 werd toegestaan;

voor aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's, enz., behalve voor nieuwe schepen f 370 255, zijnde f 77 022 minder dan voor 1911 werd toegestaan;

voor aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen f 639 039, zijnde f 68 789,50 meer dan voor 1911 werd toegestaan;

voor algemeenen dienst, beproevingen en proefnemingen f 453 580, zijnde f 15 500 meer dan voor 1911 werd toegestaan.

Ten opzichte van de plannen van aanbouw, onderhoud en herstelling wordt, voor zoover deze niet reeds hiervoren behandeld zijn, verwezen naar bijlage C, behorende bij deze begrooting.

De opruiming van oude en verouderde schepen zal in 1911 worden voortgezet door den verkoop van de schoeners *Suriname* en *Argus*, het logementschip *Vulkaan* en de torpedo-booten *Dempo*, *Goentoer*, *Krakatau* en *Lamongan*. In 1912 zullen voor verkoop in aanmerking worden gebracht het wachtschip *Admiraal van Wassenaer* en de torpedo-booten *Batok* en *Jacob Hobein*.

Art. 25. Nieuwe werken.

Nieuwe geweerwinkel op 's Rijks werf te Amsterdam.

Ten gevolge van de zich voortdurend uitbreidende werkzaamheden, doet zich dringend de behoefte gevoelen aan meerdere ruimte in den geweerwinkel; zooals de toestand thans is staan de werklieden elkander bij hunne werkzaamheden in den weg, terwijl ook verschillende werkzaamheden, welke in deze werkplaats behoorden te geschieden, thans in andere werkplaatsen worden uitgevoerd. Ook de noodzake-

lijkheid van de opstelling van eenige nieuwe werktuigen maakt uitbreiding van deze werkplaats noodig.

Aangezien geen der gebouwen op 's Rijks werf voldoende ruimte aanbiedt, om daarin een aan de tegenwoordige eischen voldoende geweerwinkel te kunnen overbrengen, bestaat het voornemen, om, bijaldien de gevraagde fondsen worden toegestaan, tot de oprichting van zulk eene inrichting over te gaan op een terrein, bezuiden de coupure op 's Rijks werf.

De kosten van dat gebouw, dat 32.50 M. bij 16.50 M. zal beslaan, worden, met inbegrip van een kleurlokaal, geraamd op f 43 000 terwijl voor werktuigen, motoren enz. gerekend wordt op f 18 000. De totale kosten bedragen derhalve f 61 000, welke uitgaaf zal zijn te verdeelen over 2 jaren, waarvan voor 1912 f 32 000 wordt aangevraagd.

Verlenging van een der hellingen van aanbouw.

Wanneer het voorstel met betrekking tot den bouw op 's Rijks werf te Amsterdam van een pantserschip van grootere afmeting dan het laatstelijk gebouwde pantserschip *De Zeven Provinciën* door de Staten-Generaal zal zijn aangenomen, ontstaat de noodzakelijkheid tot verlenging van een der hellingen van aanbouw.

Voor de uitvoering van dat werk wordt op het dienstjaar 1912 een bedrag van f 20 000 aangevraagd.

Voorzieningen aan de Marinierskazerne te Amsterdam.

Ten gevolge van de voorgenomen opheffing in den loop van het jaar 1912 van het Wachtschip te Amsterdam, zal meerder militair personeel, dat voor den dienst in de Directie Amsterdam benodigd is, in de Marinierskazerne aldaar moeten worden gehuisvest.

Eenige voorzieningen aan dat gebouw, waarvoor een bedrag van f 11 000 op de begrooting voor 1912 is uitgetrokken, worden daardoor noodzakelijk.

Verplaatsing van het torpedodokje te Willemsoord.

Aan de tegenwoordige ligplaats van het torpedobootdokje is het nadeel verbonden, dat de torpedoboten, die daarin moeten worden opgenomen, eerst de keersluis moeten passeeren. Aan een goed onderhoud van de torpedovloot legt deze ligplaats vooral in oorlogstijd belangrijke bezwaren in den weg, die opgeheven kunnen worden door het dokje eene ligplaats te geven in de maritieme binnenhaven, waartoe gevorderd wordt een bedrag van f 9500 voor graafwerk, meerstoelen, electrische geleiding voor het drijven der dokpompen en een vlot naar het dokje.

Maken mobilisatiekade ten behoeve van den torpedodienst en maken van meerdere waterberging voor den torpedodienst te Willemsoord.

Ter bevordering van eene snelle mobilisatie van de torpedovloot en van de onderzeebooten is het noodig in de onmiddellijke nabijheid van de ligplaats der booten werk- en bergplaatsen, van waaruit de vereischte voorzieningen kunnen geschieden en de inventarissen kunnen worden aangevuld, te bezitten.

Ten einde eene spoedige voorziening in het voor de torpedo-booten benodigde water te verzekeren, bestaat het voornemen over te gaan tot het aanbrengen van de noodige waterketels tegen de buitenmuren van de magazijnen, die zich bevinden langs de kaaimuur, waaraan de torpedoboten gemeerd zullen liggen.

Voor den bouw dier werk- en bergplaatsen en voor de watervoorziening werd respectievelijk een bedrag van f 12 000 en van f 2000 op de begrooting gebracht.

Verbouwing smederij torpedo-atelier te Willemsoord.

De uitbreiding, die de herstellingswerkzaamheden in de smederij van het torpedo-atelier, mede ten gevolge van het

verspermijnenmaterieel, in de laatste jaren hebben ondergaan, zijn oorzaak dat deze werkplaats niet meer aan de behoefte voldoet.

Zullen de herstellingswerken binnen redelijken tijd ten uitvoer kunnen worden gebracht, dan is uitbreiding van de bedoelde smederij, waaronder tevens begrepen het aanbrengen van transportmiddelen, ter bespoediging bij verplaatsing van het materieel, dringend noodig. Voor die uitbreiding wordt een bedrag van f 7500 gevorderd.

Verspermijnenmagazijn te Willemsoord.

Tot nu toe wordt in de berging van het verspermijnenmaterieel op voorloopige wijze voorzien. De omvang, die dat materieel thans reeds bezit en in de naaste toekomst zal verkrijgen, maakt het noodig thans op afdoende wijze in het weldra ontstaande gebrek aan bergruimte te voorzien.

Voor den bouw van een magazijn, dat geschikt is voor de bewaring van 360 verspermijnen en van de daarvoor bestemde ladingen en aanvuurladingen, benevens voor de springladingen der torpedo's, is het oog gevallen op een terrein aan de Oostzijde van den havendam te Nieuwediep. De kosten van het magazijn, dat in gewapend beton zal worden opgetrokken, worden geraamd op f 80 000. Daarin is mede begrepen de bekleeding der glooiingen, het bestraten van het geheele terrein rondom het gebouw, de rails in het gebouw, de rolwagens, draaischijf, liften travellers, enz. benevens de aanlegsteiger voor de mijnenleggers, die uit het magazijn hun voorraad verspermijnen moeten kunnen aanvullen.

Als eerste termijn is op de begroting voor 1912 een bedrag van f 29 500 gebracht.

Hierbij zij in herinnering gebracht, dat mocht het Wetsontwerp tot instelling van een Fonds ter verbetering van de kustverdediging vóór ultimo 1912 het *Staatsblad* bereiken, het noodige zal worden verricht om dezen eersten termijn weder van de Marinebegroting af te voeren, zijnde deze termijn begrepen in het bedrag, dat op genoemd wetsontwerp is uitgetrokken voor de aanschaffing van mijnen en daarbij behorende magazijnen.

Inrichting aan de koopvaardijhaven te Hellevoetsluis van een terrein tot berging van steenkolen.

De hoeveelheid steenkolen, welke te Hellevoetsluis kan geborgen worden, is te gering (de capaciteit der magazijnen op 's Rijks werf laat slechts de berging toe van 2300 tonnen), zoodat uitbreiding van de gelegenheid tot opslag van kolen noodig is.

Voor opslag van een hoeveelheid van $\pm$ 5000 ton kolen is een geschikt terrein gevonden aan de Westzijde van de koopvaardijhaven te Hellevoetsluis ter lengte van $\pm$ 50 M. bij eene breedte van $\pm$ 18 M. Dit terrein dient echter te worden opgehoogd en afgesloten, waartoe een bedrag van f 5000 op de begroting voor 1912 wordt aangevraagd.

Recreatiezaal te Hellevoetsluis.

Tot nu toe werd herbouw van de in 1907 afgebrande recreatiezaal, behorende bij de opleiding van jongens, aangehouden. De aanwezigheid van eene gelegenheid, waar, vooral in de lange winteravonden, de jeugdige schepelingen, ontspanning kunnen vinden, acht ondergeteekende evenwel in het welbegrepen belang van de opleiding.

Op de bestaande fundamenteën ware een voor het beoogde doel geschikt gebouwtje op te trekken; de kosten daarvan geraamd op f 6000, zijn op dit artikel uitgetrokken.

In aansluiting aan de mededeelingen, vervat in de Memorie van Toelichting tot de begroting van 1911, zij aangaande de werkzaamheden, welke tot 1 Juli van dat jaar op 's Rijks werven werden uitgevoerd of aan particulieren werden toevertrouwd, het navolgende vermeld.

's Rijks Werf te Amsterdam.

Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* werd verder afgetimmerd, den 6den October 1910 in dienst gesteld, en vertrok vervolgens naar Willemsoord. De herstellingen aan Hr. Ms. *Kortenaer* werden beëindigd, waarna deze bodem 23 November 1910 naar Willemsoord werd overgebracht.

Van het stoomloodsvaartuig N°. 9 werd op 26 Juli 1910 de kiel gelegd. Nadat dit vaartuig den 18den November 1910 was te water gelaten, hadden den 1sten Maart 1911 de goedgeslaagde proeftochten plaats en werd het den 26sten April 1911 aan het loodswezen overgegeven.

De kiel van den 1sten mijnenlegger werd den 4den October 1910 en die van den 2den mijnenlegger 12 December 1910 gelegd.

Hr. Ms. *Koningin Regentes* kwam 25 Februari 1911 te Amsterdam, werd den 4den Maart 1911 uit dienst gesteld, waarna met de herstelling werd aangevangen. De werkzaamheden aan Hr. Ms. *Zeeland* werden voortgezet.

Hr. Ms. *Dolfijn* werd 1 Maart 1911 in dienst gesteld.

Een aanvang werd gemaakt met den aanbouw van het stoomloodsvaartuig N°. 10.

In het onderhoud der in dienst zijnde en der reserve-schepen werd voorzien. De inventarissen der op de werf en bij particulieren in aanbouw zijnde schepen en vaartuigen werden gereed gemaakt.

's Rijks Werf te Willemsoord.

De herstellingen aan Hr. Ms. *Tromp* werden, ten deele met behulp van de Koninklijke Maatschappij de Schelde voortgezet; den 14den September 1910 hadden de goedgeslaagde proeftochten plaats. Het schip werd den 18den October 1910 in dienst gesteld en vertrok den 15den November 1910 naar Oost-Indië, ten einde na aankomst aldaar te worden toegevoegd aan het Nederlandsch eskader.

Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* werd voor de reis naar Oost-Indië gereed gemaakt en vertrok den 21sten November 1910 derwaarts, ten einde na aankomst aldaar te worden toegevoegd aan het Nederlandsch eskader.

Hr. Ms. *Koningin Regentes* kwam 13 Februari 1911 hier te lande uit Oost-Indië terug en vertrok 25 Februari 1911 naar Amsterdam.

Hr. Ms. *Kortenaer* kwam 23 November 1910 uit Amsterdam, werd verder voor den dienst gereed gemaakt en den 16den Februari 1911 in dienst gesteld.

Hr. Ms. *Piet Hein* werd door de bemanning in dienst opgelegd, waarmede den 16den Februari 1911 gereed werd gekomen.

Hr. Ms. *Friesland* werd den 1sten Februari 1911 uit dienst, en Hr. Ms. *Gelderland* op dien zelfden datum in dienst gesteld.

Hr. Ms. *Noord-Brabant* kwam 8 Februari 1911 hier te lande uit Oost-Indië terug en werd 22 Februari 1911 aangevangen dezen bodem in dienst op te leggen.

Hr. Ms. *Nautilus* werd den 27sten September 1910 uit Hellevoetsluis overgebracht ter tijdelijke vervanging van Hr. Ms. *Bellona*, welke bodem op 's Rijks werf ter herstelling werd opgenomen.

Hr. Ms. *Hydograaf* werd 21 Maart 1911, Hr. Ms. *Wodan* 16 Maart 1911 en Hr. Ms. *Geep* 5 April 1911 in dienst gesteld.

Hr. Ms. *Zechond* vertrok 4 April 1911 naar Hellevoetsluis om op 's Rijks werf hersteld te worden.

Den 11den April 1911 kwamen Hr. Ms. Torpedobootjagers *Wolf* en *Fret* te Willemsoord tot het doen der benodigde proefnemingen, het inschieten der torpedo's en om verder voor de reis naar Oost-Indië te worden gereed gemaakt.

Den 19den Mei 1911 werden de instructievaartuigen *Ever*, *Das* en *Havik* in dienst gesteld.

Aan de in dienst en in reserve zijnde schepen werden overigens de noodig gebleken voorzieningen uitgevoerd.

's Rijks werf te Hellevoetsluis.

De stoomketel van Hr. Ms. *Nautilus* werd uitgenomen en het schip gereed gemaakt om naar Willemsoord overgebracht te worden, hetgeen den 26sten September 1910 plaats had.

Hr. Ms. *Reinier Claeszen* werd in het dok opgenomen en de schroefassen van nieuw pokhout voorzien.

Herstellingen ten gevolge van aanvaringen werden ver richt aan de torpedobooten *G 5* en *G 6*, terwijl de *G 7* van een nieuwe schroefasstoel werd voorzien.

Hr. Ms. *Empong* werd verwapend, nadat Hr. Ms. *Goentoer* was afgekeurd. De voorsteven van laatstgenoemde boot werd aangebracht aan Hr. Ms. *Empong*, op welk vaartuig mede de commandobrug van de *Goentoer* werd opgesteld.

Begin April 1911 werd Hr. Ms. *Zeehond* in het droogdok opgenomen ter verwisseling van het schroefraam.

Begin Mei 1911 werden Hr. Ms. *Bulgia* en *Makjan* in dienst gesteld en toegevoegd aan de Marine-machinistenscholen.

Van de torpedobooten *G 5 t/m. G 8* werden de verblijven bekleed met kurkplaten; op deze booten werd eene inrichting voor stoomverwarming aangebracht.

Het stoomloodtransportvaartuig *Frans Naerebout* werd ingericht als tijdelijke mijnevisscher en van de noodige inrichtingen voor het mijnevissen voorzien.

Aan de in dienst en in reserve zijnde schepen werden overigens de noodige gebleken voorzieningen uitgevoerd.

Met betrekking tot de werkzaamheden en leveringen, welke aan particulieren werden opgedragen, zij vermeld dat onder meer gecontracteerd werd met:

de Maatschappij voor Scheeps- en werktuigbouw „Fijenoord” te Rotterdam, voor herstelling aan Hr. Ms. Pantserdekschip *Gelderland*;

de Koninklijke Maatschappij de „Schelde” te Vlissingen voor herstellingen aan romp en werktuigen van Hr. Ms. Pantserchip *Tromp* en voor twee torpedobootjagers;

Mijnssen en Co. te Amsterdam voor de levering van stations voor draadloze telegraphie aan boord van Hr. Ms. Torpedobootjagers *Wolf* en *Fret*;

de Naamlooze Vennootschap „de Lastdrager” te Nieuwediep voor de uitbreiding van het officierslogies aan boord van Hr. Ms. Logementschip *Koningin Emma der Nederlanden*;

de firma Whitehead en Co. te Fiume voor de levering van torpedo's;

de Berliner Maschinenbau-Aktien-Gesellschaft L. Schwarzkopff voor de levering van luchterspompen;

de Maatschappij tot exploitatie van Laval stoomturbines voor de levering van Laval turbinedynamo's;

de firma Fr. Krupp A. G. te Essen voor de levering van artilleriematerieel;

de Gezamenlijke Buskruidmakers van Noord-Holland, Utrecht en Zeeland, voor het omwerken en leveren van buskruit;

de firma Groeneveld, van der Poll en Co. te Amsterdam voor het leveren, aansluiten en opstellen op 's Rijks werf te Willemsoord ten dienste van het Marinehospitaal en de electrische centrale, van electrische toestellen, werktuigen enz.;

de firma Wolff en Co. te Walsrode, voor de levering van schietkatoen en ladingen voor verspermijnen;

de Nederlandsche fabriek van Werktuigen en Spoorwegmaterieel te Amsterdam voor de levering van lanceerinrichtingen voor de torpedobootjagers III en IV;

de Koninklijke Nederlandsche Grofsmederij te Leiden, voor de levering van ankers en kettingen, ten dienste van de Marine en van het loodswezen;

de Nederlandsche fabriek van Werktuigen en Spoorwegmaterieel te Amsterdam voor de levering van onderdeelen van verspermijnen;

de firma Wiener en Co. te Amsterdam voor de levering als boven;

de Naamlooze Vennootschap Machinefabriek en Scheepswerf van P. Smit Jr. te Rotterdam, voor de vervaardiging van de stoomwerktuigen en den stoomketel voor het stoomloodvaartuig N°. 10;

W. M. Martin te Vlissingen voor de levering van afstandmeters Barr en Stroud.

Ten behoeve van den Indischen dienst werd onder meer gecontracteerd met:

de firma R. S. Stokvis en Zn. Ltd. te Rotterdam voor de levering van een station voor draadloze telegraphie in West-Indië;

de Gezamenlijke Buskruidmakers van Noord-Holland, Utrecht en Zeeland voor de levering van buskruit;

de firma Whitehead en Co. te Fiume voor de levering van torpedomaterieel;

de firma Wiener en Co. te Amsterdam voor de levering van patroondoozen;

de firma Fr. Krupp A. G. te Essen voor de levering van artillerie-materieel;

de Koninklijke Maatschappij de „Schelde” te Vlissingen voor de vervaardiging en levering eener onderzeeboot.

III de Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 5 560 860,90 tegen f 5 583 383,19⁵ voor 1911 toegestaan.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *lagere* raming van:

Art. 30. Vaste traktementen van de officieren van het korps Mariniers f 6 350,—

Art. 31. Vaste traktementen van het korps officieren van administratie 2 495,—

Art. 33. Vaste traktementen van het personeel van den Marine-stoomvaartdienst 1 368,—

Art. 34. Kosten voor het personeel der actieve zeemacht, bestaande in activiteitstraktementen, soldijen, toelagen enz. 7 000,—

Art. 36b. Materieel voor het Koninklijk Instituut voor de Marine 2 437,54

Art. 40a. Personeel bij de opleidingen niet elders met name genoemd 80,—

Art. 42. Subsidiën ten behoeve van studenten in de geneeskunde en premiën aan artsen bij opleiding en benoeming tot officier van gezondheid bij de Marine 2 180,—

Art. 47. Onderhoud enz. van gebouwen enz. ten dienste der verpleging 80,—

Art. 49. Kosten van in en buiten dienst zijnde schepen en vaartuigen enz. 12 000,—

Art. 51. Subsidiën voor het inrichten en drijven van toko's 2 000,—

Totaal *minder* f 35 990,54

waartegenover eene *hoogere* raming van:

Art. 29. Vaste traktementen van het korps zeeofficieren f 3 495,—

Art. 32. Vaste traktementen van het korps officieren van den geneeskundigen dienst 155,—

Art. 36a. Personeel bij het Koninklijk Instituut voor de Marine	f 470,73 ⁵
Art. 37a. Personeel bij de opleiding van aspirant-administrateurs	69,10
Art. 37b. Materieel voor de opleiding van aspirant-administrateurs	330,44
Art. 38a. Personeel bij de Marine-machinistenschool	205,63
Art. 38b. Materieel voor de Marine-machinistenschool	1 989,17 ⁵
Art. 39a. Personeel voor de Kweekschool voor zeevaart te Leiden	600,—
Art. 44. Kosten van voeding	5 000,—
Art. 45a. Personeel bij de Marine-bakkerij	27,55
Art. 45b. Kosten van materieel voor de Marine-bakkerij	700,—
Art. 46. Activiteitstraktement enz. van het personeel bij de Marine-hospitalen	425,61 ⁵
	f 13 468,24 ⁵
Blijft minder	f 22 522,29 ⁵

In aansluiting met hetgeen daarover in de Memorie van Toelichting bij de vorige begroting is medegedeeld, wordt omtrent de verrichtingen van de schepen en vaartuigen van oorlog het volgende vermeld.

Op 1 Juni 1910 bestond het Nederlandsch Eskader in Oost-Indië uit Hr. Ms. Panterschepen *Koningin Regentes*, *Hertog Hendrik* en *de Ruyter* en Hr. Ms. Pantserdekschepen *Noordbrabant* en *Holland*.

Genoemde Panterschepen vertrokken 15 Augustus 1910 uit Oost-Indië voor vlagvertoon in Australië. Op deze reis werd een bezoek gebracht aan Brisbane, Sydney, Melbourne, Hobart, Adelaide en Fremantle. Den 18den November 1910 keerden de divisie in Oost-Indië terug.

Hr. Ms. Panterschepen *De Zeven Provinciën* en *Tromp* werden respectievelijk op 6 October 1910 te Amsterdam en 18 October 1910 te Willemsoord in dienst gesteld, met bestemming voor den dienst in Oost-Indië. Laatstgenoemd Panterschip aanvaardde daarheen de reis op 15 November 1910 en bereikte 27 December d.a.v. zijne bestemming. Op deze reis werd te Algiers, Port-Saïd, Perim en Colombo vertoefd.

Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* koos op 21 November 1910 van uit de haven te Willemsoord zee om via de Kaap de Goede Hoop hare bestemming op te volgen. Ter aanvulling van den kolenvoorraad als anderszins en voor vlagvertoon werd achtereenvolgens te Las Palmas, Freetown, Monrovia, Banana, Angra Pequena, Kaapstad, Durban en Mahé enkele dagen verbleven. Op 25 Februari 1911 kwam het pantserschip te Tandjong Priok aan.

In verband met de uitzending van deze schepen werden Hr. Ms. pantserschip *Koningin Regentes* en Hr. Ms. pantserschip *Noordbrabant* aan het Nederlandsch eskader in Oost-Indië onttrokken. Beide schepen aanvaardden op 30 December 1910 de terugreis naar Nederland.

Hr. Ms. *Koningin Regentes* viel 13 Februari 1911 te Nieuwediep binnen en werd 4 Maart d.a.v. te Amsterdam uit dienst gesteld. Op de thuisreis werden Colombo, Aden, Port-Saïd en Cartagena bezocht.

Na Colombo, Perim, Port-Saïd en Malta te hebben aangedaan, kwam Hr. Ms. *Noordbrabant* op 8 Februari 1911 te

Nieuwediep aan en werd den 22sten van die maand te Willemsoord in dienst opgelegd.

Voor den dienst van stationsschip in de Caraïbische Zee bleef aangewezen Hr. Ms. Pantserdekschip *Utrecht*. Zooals het vorige jaar werd medegedeeld was genoemde bodem den 18den Mei 1910 te Buenos-Aires aangekomen om de feesten bij te wonen, die ter herdenking van het 100-jarig bestaan van de Argentijnsche Republiek waren georganiseerd. 2 Juni d.a.v. werd deze plaats verlaten en via Rio de Janeiro en Paramaribo naar Curaçao teruggekeerd, waar de *Utrecht* den 18den Juli 1910 aankwam. Van 27 Augustus tot 23 September en van 30 October tot 5 November 1910 verbleef genoemde bodem te Paramaribo.

Om te dokken en voor het uitvoeren van eenige herstellingen vertrok Hr. Ms. *Utrecht* 30 November 1910 van Willemstad naar Bermuda, welke bestemming den 4den December d.a.v. werd bereikt. Den 21sten Januari 1911 werd naar Curaçao teruggekeerd, dat den 25sten d.a.v. bereikt werd.

Van de in April 1910 aangevangen oefeningsreis met de adelborsten 2de klasse, 1ste afdeling, keerde Hr. Ms. Pantserdekschip *Friesland* den 30sten Juni 1910 te Nieuwediep terug. Na de in de vorige opgaaf reeds genoemde havens werden op deze reis nog bezocht Christiania, Lervig en Trondhem.

Genoemd pantserschip koos 22 October 1910 weder zee voor een oefeningstocht met de adelborsten 2de klasse, 3de afdeling. Een bezoek werd gebracht aan Santa Cruz de Tenerife, Cadix en Tunis en 20 December weder te Willemsoord teruggekeerd.

Hr. Ms. *Friesland* werd 1 Februari 1911 uit dienst gesteld. In plaats van dit pantserschip werd voor de vormingsreizen met de adelborsten en jeugdige schepelingen aangewezen het zusterschip *Gelderland*. Voor het doen van zijne eerste vormingsreis vertrok genoemde bodem den 8sten April 1911 van Nieuwediep. Deze reis werd tevens benut om Hr. Ms. gezant te Tanger naar enkele Marokkaansche kustplaatsen over te voeren. Op deze reis werd een bezoek gebracht aan Cadix, Las Palmas en Gibraltar, terwijl enkele malen Tanger werd aangedaan. Het schip keerde 8 Juni 1911 te Nieuwediep terug.

Den 9den Januari 1911 vertrok Hr. Ms. pantserschip *Heemskerk* van Nieuwediep, ter aanvaarding van een oefeningsreis met de zeemiliciens in den Noord-Atlantischen Oceaan en de Middellandsche Zee. Op dezen tocht werden Malaga en Cadix bezocht, terwijl Las Palmas werd aangedaan om een onderofficier in te schepen, die aldaar wegens ziekte van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* was achtergebleven. Den 6den Maart 1911 keerde de *Heemskerk* te Willemsoord terug.

Hr. Ms. pantserschip *Piet Hein* maakte van 12 Juli tot 4 Augustus 1910 een oefeningstocht in de Noordzee, op welken tocht een bezoek werd gebracht aan Bergen. Deze bodem werd 16 Februari 1911 te Willemsoord in dienst opgelegd. Te zijner vervanging werd op genoemden datum Hr. Ms. pantserschip *Kortenaer* te Willemsoord in dienst gesteld. Op 23 Mei 1911 vertrok dit pantserschip naar zee voor een oefeningsreis in den Noord-Atlantischen Oceaan, den 30sten d.a.v. werd Dublin bereikt. Het schip wordt 13 Juni te Willemsoord terugverwacht.

Van 30 Juli tot 19 Augustus 1910 maakte Hr. Ms. pantserschip *Evertsen* een reis in de Noord- en in de Oostzee. Te Bergen en te Kopenhagen werd korten tijd verbleven. Den 26sten Mei 1911 koos genoemde bodem weder zee voor een tocht in de Noordzee en kwam den 28sten d.a.v. te Flekkefjord. Het schip wordt 15 Juni 1911 te Willemsoord terugverwacht.

Met het politietoezicht op de zeevisscherij bleven belast Hr. Ms. *Zeehond* en Hr. Ms. *Dolfijn*. Laatstgenoemde schoener werd evenwel op 1 December 1910 te Amsterdam in dienst opgelegd en op 1 Maart 1911 weder voor den dienst van het politietoezicht beschikbaar gesteld. Tot het ondergaan van

de noodige herstellingen was Hr. Ms. *Zeehond* van 4 April tot 30 Mei 1911 aan het toezicht onttrokken.

Aan gemeld politietoezicht zijn ook dienstbaar gemaakt de 2 x 24-uurstochten van twee groepen torpedobooten.

Hr. Ms. monitor *Reinier Claeszen* en Hr. Ms. riviervaartuig *Rhenus* bleven in dienst.

Door Hr. Ms. *Onderzeeboot I* werden de vaaroefeningen geregeld voortgezet.

Hr. Ms. wachtschepen *Adolf Hertog van Nassau* en *Admiraal van Wassenaer*, Hr. Ms. instructieschepen *van Galen*, *Koningin Emma der Nederlanden*, *van Speyk*, *Bellona*, *Atjeh*, *Schorpioen* en Hr. Ms. logementschepen *Bonaire* en *Vulkaan* bleven met gelijke bestemming in dienst. Gedurende den tijd dat Hr. Ms. *Bellona* in timmering was, werd Hr. Ms. *Nautilus* gebezigd als logies voor de bemanning.

Den 26sten October 1910 werd Hr. Ms. *Neptunus* in de Directie Willemsoord in dienst opgelegd. Sedert 21 Februari 1911 doet deze bodem weder dienst als logementschip voor zeemiliciens.

De aan Hr. Ms. *van Galen* toegevoegde kanonneerbooten *Dufa*, *Havik* en *Bulgia* werden 1 Juli 1910 te Hellevoetsluis uit dienst gesteld.

Hr. Ms. *Njord*, toegevoegd aan Hr. Ms. *van Speyk*, werd op 1 Juni 1910 vervangen door Hr. Ms. *Tyr*.

De voor de practische oefening der adspirant-machinisten gebezigde kanonneerboot *Udur* werd op 6 Augustus 1910 uit dienst gesteld. Voor gelijk doel werd Hr. Ms. *Bulgia* den 2den Mei 1911 in dienst gesteld.

Van de kanonneerbooten, bestemd voor de practische oefening der adelborsten, werden Hr. Ms. *Ever* en *Das* 4 Augustus 1910 en Hr. Ms. *Gier* 1 October d.a.v. te Willemsoord uit dienst gesteld. De beide eerste kwamen voor dezelfde oefeningen met Hr. Ms. *Havik* op 19 Mei 1911 weder in dienst.

De aan Hr. Ms. *Bellona* toegevoegde kanonneerbooten *Hefring* en *Sperwer* werden na afloop der zomeroefeningen aan gemeld artillerie-instructieschip onttrokken en aangewezen voor de winteroefeningen. Sedert Maart 1911 zijn zij weder toegevoegd aan Hr. Ms. *Bellona*.

Hr. Ms. *Wodan*, bestemd voor oefening van zeemiliciens, werd van 26 October 1910 tot 16 Maart 1911, gedurende welk tijdsverloop Hr. Ms. logementschip *Neptunus* in dienst was opgelegd, aan gemeld logementschip onttrokken en voor vaaroefeningen aan Hr. Ms. wachtschip te Willemsoord toegevoegd. Op 30 Maart 1911 verwisselden Hr. Ms. *Hefring* en *Wodan* onderling van bestemming.

Hr. Ms. kanonneerboot *Bever* bleef als stationschip te Vlissingen gehandhaafd.

De mijnenleggers *Hadda* en *Balder* bleven voor de oefeningen met verspermijnen in dienst.

Hr. Ms. torpedobootjagers *Wolf* en *Fret*, bestemd om in het najaar aan het Nederlandsch Eskader in Oost-Indië te worden toegevoegd, werden 11 April 1911 te Vlissingen in dienst gesteld.

Den 14den October 1910 werden Hr. Ms. opnemingsvaartuigen *Geep* en *Raaf*, respectievelijk te Willemsoord en Hellevoetsluis, uit dienst gesteld. Ten dienste van de militaire hydrographie kwam eerstgenoemd vaartuig 4 April 1911 weder in dienst.

Aan de van 19 September tot en met 6 October 1910 in het Zuiderfrontier gehouden oefeningen en manoeuvres der zeemacht werd deelgenomen door Hr. Ms. pantserschepen *Heemskerck*, *Evertsen* en *Piet Hein*, Hr. Ms. pantserdekship *Friesland*, Hr. Ms. schoeners *Zeehond* en *Dolfijn*, Hr. Ms. *Onderzeeboot I*, zoomede door de in dienst zijnde kanonneer- en torpedobooten.

Ten aanzien van de zeemilitie kan het navolgende worden medegedeeld.

Van de 400 man, die blijkens de in de Memorie van Toelichting der vorige begroting gedane opgave bij de zeemilitie van de lichting 1910 zijn ingelijfd, zijn: overgegaan

met eene vrijwillige verbintenis bij de zeemacht 8, ontslagen wegens lichaamsgebreken 7 (3 van deze werden ontslagen krachtens art. 101 der Militiewet 1901 en door andere zeemiliciens vervangen).

Voorts werd een buitenlandsch verlof verleend aan 14.

Voor zoover de opgaven van de Commissarissen der Koningin zijn ingekomen, werd aan 72 zeemiliciens van genoemde lichting, die met groot verlof huiswaarts keerden, vergunning verleend tot uitoefening van de buitenlandsche zeevaart of de zeevisscherij.

Voor de lichting van het jaar 1911 hebben zich, na aftrek van hen, die niet voor inlijving bij de zeemilitie in aanmerking konden komen, 1043 personen voor den dienst ter zee aangemeld, afkomstig uit:

Noordbrabant	43
Gelderland	50
Zuidholland	305
Noordholland	257
Zeeland	59
Utrecht	39
Friesland	103
Overijssel	48
Groningen	106
Drenthe	22
Limburg	11

Te zamen 1043

Daar echter volgens art. 1 van het Koninklijk besluit van 11 October 1910 (*Staatsblad* n°. 301) slechts 400 lotelingen bij de zeemilitie konden worden ingelijfd, werden op grond van den uitslag van het onderzoek, bedoeld in art. 103, 2de zinsnede der Militiewet 1901, voor den dienst ter zee bestemd uit:

Noorbrabant	13
Gelderland	12
Zuidholland	96
Noordholland	107
Zeeland	17
Utrecht	9
Friesland	58
Overijssel	29
Groningen	44
Drenthe	13
Limburg	2

Te zamen 400

IV de Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 27 254,64 tegen f 18 574,97⁵ voor 1911 op de IVde onderafdeeling toegestaan, alzoo *meer* f 8 679,66⁵.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 53. Bezoldiging van het personeel bij de militaire hydrographie f 252,66⁵

Art. 55b. Kosten voor het materieel der opnemingsvaartuigen voor de militaire hydrographie 9 100,—

Totaal *meer* f 9 352,66⁵

Waartegenover eene *lagere* raming van:

Art. 55a. Kosten van het personeel der opnemingsvaartuigen f 673,—

Blijft *meer* f 8 679,66⁵

Vde Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 2 977 623 tegen f 2 914 786 voor 1911 toegestaan.

Het verschil, voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 56. Pensioenen en onderstanden, uitgezonderd die, begrepen in de 2de Afdeeling	f 58 970,—
Art. 65. Gratificatiën	3 470,—
Art. 68. Subsidiën aan vereenigingen tot steun van weduwen en weezen van militairen enz. der zeemacht	500,—
Art. 75. Subsidiën voor de militaire tehuizen	250,—

Totaal meer f 63 190,—

waartegenover eene *lagere* raming van:

Art. 63. Toelagen ingevolge art. 3 der wet van 9 Mei 1890 (<i>Staatsblad</i> n°. 80)	f 253,—
Art. 73. Subsidiën aan de marine cantines	100,—
	353,—

Blijft totaal meer f 62 837,—

2DE AFDEELING.

Niet militaire uitgaven.

Iste Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 2 963 000,67 tegen f 2 963 257,92 voor 1911 toegestaan.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *lagere* raming van:

Art. 79a. Kosten van het personeel der stoomloodstransportvaartuigen	f 1 020,—
Art. 79b. Kosten van herstelling stoomloodstransportvaartuigen	15 800,—
Art. 82. Bezoldiging van de ambtenaren van het loodswezen	1 681,25
Art. 86a. Kosten van aanbouw loodsvaartuigen	11 396,—
Art. 89. Onderhoud enz. van loodsgebouwen enz.	1 425,—
Art. 91. Aanbouw enz. gebouwen voor de betonning	15 900,—
Art. 93a. Dagloonen werkliedenpersoneel betonningsmagazijn	1 185,—
Art. 93b. Kosten instandhouding betonning	370,—
Art. 95. Kosten van het materieel der verlichting	28 945,—

Totaal minder f 77 722,25

waartegenover eene *hoogere* raming van:

Art. 78. Bezoldigingen enz. van den Inspecteur-generaal van het loodswezen enz.	f 1 475,—
Art. 80. Bureel- en lokaalbehoef-ten	4 800,—
Art. 81. Reis- en verblijfkosten enz.	4 000,—

Art. 83. Kosten voor het meten van den diepgang van schepen f 500,—

Art. 84. Aandeel in de loodsgelden 45,— |

Art. 86b. Herstelling en onderhoud der loodsvaartuigen 5 000,— |

Art. 88. Aanbouw enz. van loodsgebouwen enz. 51 500,— |

Art. 92a. Bezoldiging beman-ning betonningsvaartuigen 210,— |

Art. 92b. Herstelling en onderhoud der betonningsvaartuigen 7 250,— |

Art. 94. Kosten van het personeel der verlichting 2 685,— |

Totaal meer 77 465,—

Blijft minder f 257,25

In aansluiting aan de mededeelingen, voorkomende in de Memorie van Toelichting, behorende bij de Marinebegrooting voor het dienstjaar 1911 (bladz. 16 en volgende) zij hier aangeteekend:

dat het negende stoomloodsvaartuig, het voor het station *Noord Hinder* aangebouwde lichtschip, zoomede de nieuwe werken, waarvoor de gelden werden toegestaan bij de begrooting voor 1910, gereed kwamen of nagenoeg voltooid zijn;

dat de bouw van het tiende stoomloodsvaartuig, zoomede de nieuwe werken, waarvoor de gelden werden toegestaan bij de begrooting voor 1911, in uitvoering of in voorbereiding zijn.

Ten aanzien van de in de 2de afdeeling (Loodswezen, betonning, bebakening enz.) van den uitgewerkten en toelichtenden staat der Marinebegrooting voor 1912 aangevraagde gelden, waarvoor in de kolom „Toelichtingen” van dien staat wordt verwezen naar de Memorie van Toelichting, heeft de ondergeteekende de eer het volgende mede te deelen.

Art. 78. Voor het houden van toezicht bij bouwwerken voor den dienst van het loodswezen, de betonning en de verlichting en voor het verrichten van teekenwerk bij het ontwerpen van die bouwwerken, worden telkens, wanneer zulks noodig is, tijdelijke opzichters in dienst genomen, die na beëindiging van het werk weder worden ontslagen, tenzij bij gereedheid van een werk de daarbij dienst gedaan hebbende tijdelijke opzichter belast wordt met werkzaamheden voor een inmiddels aangevangen of in ontwerp verkeerend nieuw bouwwerk. De ervaring door den opzichter bij het vorig werk opgedaan, wordt dan ten nutte van den Staat aangewend.

Het is te voorzien, dat de behoefte aan minstens één opzichter voor den algemeenen dienst voortdurend zal blijven bestaan.

Het komt ondergeteekende daarom noodig voor één opzichter in vasten dienst te nemen, waardoor blijvend van de reeds opgedane ervaring zal worden partij getrokken.

Aan die betrekking ware eene bezoldiging te verbinden van f 1400 tot f 2400 's jaars, welk maximum ware te bereiken door drie jaarlijksche verhoogingen van f 100 's jaars.

Voor eene vaste aanstelling komt in aanmerking een in dienst zijnde tijdelijke opzichter, die reeds sedert meer dan zeven jaren onafgebroken als zoodanig bij bouwwerken voor de verlichting werkzaam is. In verband hiermede is op art. 78 uitgetrokken een bedrag van f 1416,67, zijnde 10 maanden loon ad f 1700 's jaars, welk traktement ondergeteekende billijk voorkomt voor bovengenoemden opzichter, met het oog op zijne reeds meer dan 7-jarige ervaring bij werkzaamheden, als die welke hij ook voortaan zal hebben te verrichten.

Tegenover de hierbedoelde uitgaaf vervalt voortaan de post van f 1560, welke de laatste jaren onder art. 95g moest worden uitgetrokken voor een opzichter ad f 130 's maands voor tijdelijke werkzaamheden, en op deze begroting nog gehandhaafd is tot een bedrag van f 260, voor de eerste 2 maanden van 1912.

Art. 86a. Het is gebleken, dat ernstig behoefte bestaat aan een tweede reservestoomloodsvaartuig voor den kustdienst op de kruisposten te Hoek van Holland en IJmuiden.

Van de 6 stoomloodsvaartuigen, welke voor die posten te zamen zijn aangewezen (5 voor den dienst en 1 als reserve) is steeds het een of andere vaartuig in herstelling. Er is dientengevolge geen vaartuig beschikbaar om den dienst over te nemen, indien 1 van de 5 in dienst zijnde vaartuigen een ernstig ongeval overkomt.

Zoodra het elfde stoomloodsvaartuig, voor den bouw waarvan op deze begroting de benodigde gelden zijn uitgetrokken, gereed is, zal in die behoeften zijn voorzien.

De aanschaffing van dit reservevaartuig is des te meer noodig, indien wordt overgegaan tot invoering van stoomloodsdienst op den Dungenesspost van het 3de district, evenals reeds op genoemden post van het 4de en 5de district is geschied.

Daartoe zullen dan nog 2 stoomloodsvaartuigen (N°. 12 en 13) moeten worden aangebouwd. Voor den bouw van de N°. 12 zouden op de begroting dienstjaar 1913 en voor den bouw van de N°. 13 op de begroting dienstjaar 1914 de benodigde gelden moeten worden aangevraagd.

Na gereedheid van dit laatste vaartuig in 1915 zullen dan voor kustdienst en Dungenessdienst van het 3de en 4de en 5de district te zamen beschikbaar zijn 13 stoomloodsvaartuigen, waarvan voortdurend 10 in dienst en 3 in reserve of herstelling.

Art. 88. Op dit artikel zijn de noodige gelden uitgetrokken voor den bouw van een loodsenwacht aan den Hoek van Holland, ten einde hoogst noodzakelijk geworden verbetering te brengen in de primitieve en ongewenschte wijze, waarop thans nog op die voor den loodsdienst steeds belangrijker wordende standplaats wordt voorzien in de wacht- en slaapgelegenheid voor loodsen, die aan de Berghaven te Hoek van Holland moeten vertoeven alvorens naar hun loodsvaartuig of naar hunne standplaats te kunnen terugkeeren of zich te Hoek van Holland moeten gereed houden tot het oploodsen van schepen, en voor het personeel van den uitkijk- en seinpost nabij de berghaven.

Te Nieuwediep bestaat, mede ten gevolge van het steeds toenemend aantal lichtboeien in het 3de district, ernstig behoefte aan een geschikte lokaliteit tot berging van inventarisgoederen der verlichting.

In een zoodanig lokaal zullen dan tevens kunnen worden geborgen de inventarisgoederen van de loodsvaartuigen, welke goederen thans nog zijn ondergebracht in lokaliteiten op 's Rijks werf aldaar. De belangen van den dienst eischen namelijk dat de goederen zoo dicht mogelijk bij de ligplaats der vaartuigen van loodswezen en verlichting zijn geborgen, en bovendien dat over die goederen ten allen tijde, onafhankelijk van de diensturen van 's Rijks werf, zal kunnen worden beschikt, eischen waaraan, ook in verband met den afstand, waarop de ligplaats der vaartuigen van 's Rijks werf is verwijderd, thans niet kan worden voldaan.

Een en ander is oorzaak dat de bouw van een magazijn wordt voorgesteld, waarin de bovenvermelde artikelen zullen kunnen worden opgeslagen. De kosten voor den bouw, totaal f 11 000, zijn voor de helft gebracht ten laste van dit artikel en voor de wederhelft uitgetrokken op artikel 95 (Verlichting).

De omstandigheid dat te Vlissingen voor billijken prijs de beschikking kan worden verkregen over eene particuliere woning, gelegen nabij het huis, bestemd voor woning en kan-

toor van den Inspecteur van het loodswezen aldaar, biedt gelegenheid tot het brengen van noodzakelijke verbetering in minder gewenschte toestanden aldaar. Het kantoor van den Ontvanger der loodsgelden te Vlissingen is thans gevestigd in een lokaal, dat uit een hygiënisch oogpunt ten eenenmale ongeschikt moet worden geacht. Het gemis van een wachtkamer voor het personeel van den dienst van het loodswezen, de betoning en de verlichting en voor het publiek, dat bij den Inspecteur, den Commissaris of den Ontvanger moet worden toegelaten is oorzaak, dat de kantoren tevens als wachtkamer worden gebezigd, hetgeen van storenden invloed is op het werk der ambtenaren.

De hiergenoemde bezwaren zullen worden opgeheven indien de bedoelde woning door het Rijk wordt aangekocht en verbouwd. Het zal dan geschikte lokalen aanbieden voor kantoren van den Commissaris, den Ontvanger en de Adjunct-commissarissen, voor een wachtkamer van personeel en publiek en bovendien voor eene bovenwoning, bestemd voor den Commissaris.

Tegenover de kosten van aankoop, verbouwing en inrichting, totaal ± f 20 000, staat eene jaarlijksche vermindering van uitgaven van f 860, die thans besteed worden aan huur van kantoren en voor woning van den Commissaris.

Art. 95, onderdeel g. Aangezien te verwachten is, dat de bouw van den nieuwen lichttoren te Westhoofd in 1912 gereed komt, zullen diverse kleine werkzaamheden voor afwerking, beplanting van het terrein tegen verstuing enz. in dit jaar moeten plaats hebben. Op dit onderdeel zijn daarvoor f 2800 uitgetrokken.

De bestudeering van het vraagstuk „Verbetering der secundaire verlichting” heeft geleid tot het resultaat, dat van de verschillende daarvoor in aanmerking komende verlichtings-systemen voor ons land de voorkeur verdient eene verlichting met Blaugasgloeilicht als lichtbron.

Moet reeds de wenschelijkheid om voor een groot gedeelte van de Nederlandsche kustverlichting niet afhankelijk te zijn van een buitenlandsche fabriek er toe leiden voor de bereiding van het benodigde Blaugas een eigen fabriek op te richten, ook om economische redenen is het noodig tot de oprichting van een eigen Blaugasfabriek over te gaan in plaats van het benodigde gas uit eene buitenlandsche fabriek te betrekken.

Ten einde de uitgaven zooveel mogelijk te beperken, is het wenschelijk de Blaugasfabriek op te richten in verbinding met een der bestaande vetgasfabrieken.

Daarvoor komt het meest in aanmerking de vetgasfabriek te Hoek van Holland, zoowel omdat zij voor het beoogde doel het gunstigst is gelegen, als wegens de omstandigheid dat deze vetgasfabriek noodzakelijk uitbreiding behoeft en bovendien zoowel het gebouw als de inrichting van het vetgasbedrijf zeer belangrijke herstellingen en vernieuwingen vereischen.

Wordt ten slotte het misthoornbedrijf aldaar met het gasbedrijf in één nieuw gebouw verenigd, dan kan met 2 Dieselmotoren van 25 P.K. voor het gecombineerd vetgas-, Blaugas- en misthoornbedrijf worden volstaan en behoeft geen meerder personeel te worden aangesteld.

De totale kosten van een en ander worden geraamd op f 100 000, van welk bedrag f 55 000 op dit onderdeel zijn uitgetrokken, zullende de overige kosten ad f 45 000 moeten worden betaald uit de begroting dienstjaar 1913.

Verder zijn op dit onderdeel de noodige gelden uitgetrokken voor verbetering van het lage geleidelicht te Harlingen en van de twee geleidelichten Schilbolsnol en Stuifdijk op de Z.-W. punt van Texel.

De aanschaffing van 3 lichtbrulboeien van 10 kub. M. en van een reserve-lichttoestel en de wijziging van weder 18 lantaarns voor gloeilicht worden voorgesteld voor verdere verbetering van de verlichting ten dienste van de zee- en binnenvaart en voor aanvulling van den voorraad.

I I de Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 46 071,24 tegen f 46 245,85 voor 1911 toegestaan, alzoo minder f 174,61.

Het verschil, voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *lagere* raming van:

Art. 96. Bezoldiging van het personeel bij de Afdeeling Hydrographie	f 596,61
waartegenover eene <i>hoogere</i> raming van:	
Art. 99a. Kosten van het personeel van het opnemingsvaartuig	422,—

Blijft *minder* f 174,61

Tot toelichting diene nog het volgende:

Sedert 1 Juli 1910 verschenen de nieuwe kaarten:

n°. 215 „Nederlandsch-Guyana, Monden der Coppename- en Saramacca-rivier”, 1 : 50 000;

n°. 224 „Vaarwaters naar de Zuiderzee Noordblad”, 1 : 50 000, en

n°. 225 idem idem;

„Zuidblad” 1 : 50 000 ter vervanging van de bestaande kaarten:

n°. 213 „Noordzee, Eierlandsche gronden” 1 : 50 000 en

n°. 224 „Vaarwaters naar Harlingen en de Zuiderzee” 1 : 50 000.

Verder zagen het licht belangrijk verbeterde drukken van de kaarten:

n°. 204 „Noordzee. Zeegaten van Brouwershaven en Zierikzee” en

n°. 209 „Haringvliet, Krammer, Volkerak en Hollandsch Diep”,

een verbeterblad op de kaart n°. 207 „Noordzee. Monden van de Eems”, en werden nog verbeteringen van eenigen omvang aangebracht op de platen:

n°. 201 „Noordzee. Zeegaten van Texel en Eierlandsche gronden” en

n°. 214 „De Schelde van Vlissingen tot Antwerpen”

Een aanvang werd gemaakt met het invoegen der uitkomsten van een nieuwe opneming op de plaat:

n°. 204 „Noordzee. Zeegaten van Brouwershaven en Zierikzee” en werd de nieuwe kaart

n°. 219 „Noordzee. De Maas tot Rotterdam” 1 : 30 000 in gravure gegeven.

Ook werden nog 509 kleine verbeteringen op de gravures aangebracht ten gevolge van de uitgegeven „Berichten aan Zeevarenden”.

En ten laatste zag nog het licht eene nieuwe uitgave van den „Zeemansgids voor de Nederlandsche kust” met twee bijlagen, bevattende de „Lichtenlijst van Nederland” en de „Betonningsstaat van Nederland”; bovendien verscheen eene nieuwe uitgave van de „Catalogus van kaarten en boekwerken”, uitgegeven door de afdeeling Hydrographie.

Het bedrag, dat als bate in 's Rijks schatkist werd gestort voor verkoop van Nederlandsche en West-Indische kaarten en beschrijvingen gedurende het jaar 1910, bedroeg f 1270.

Dit jaar hebben opnemingen plaats in de vaarwaters naar de Zuiderzee, in de zeegaten van Terschelling en Vlieland en daarna in de monden van den Eems.

Art. 96. Op de begroting voor het dienstjaar 1911 werd een bedrag van f 1200 toegestaan als jaarlijksche bezoldiging van een derden hydrographischen teekenaar en werden

daarna pogingen aangewend om de betrekking te doen vervullen door een gepensionneerd of eervol ontslagen zeeofficier, aangezien toch uitsluitend iemand met nautische kennis en vertrouwd met kaartwerk met die werkzaamheden belast kan worden.

Deze pogingen leidden niet tot het gewenschte resultaat, omdat de geschikte personen, die zich aanboden, de financiële voorwaarden beslist onaannemelijk vonden.

Waar de behoefte aan deze werkkrachten zich voortdurend en steeds dringender laat gevoelen en ook naar zijne meening de vergelding daarvan, zooals deze thans is geregeld, beslist onvoldoende is, zag ondergeteekende zich genoopt, ter waarborging van een behoorlijken gang van zaken bij deze afdeeling, het maximum van de bezoldiging der hydrographische teekenaars, hetgeen thans f 1800 bedraagt, belangrijk te verhoogen n.m. tot f 2700 's jaars. Dit maximum alsdan te bereiken van af het tegenwoordige aanvangstraktement ad f 1500 door zes tweejaarlijksche verhoogingen, elk ten bedrage van f 200.

In overeenstemming daarmede is voor de bezoldiging van drie hydrographische teekenaars uitgetrokken een bedrag van f 5100 en wel voor één, die reeds van af 16 Mei 1894 op alleszins voldoende wijze bij het Indisch gedeelte der afdeeling hydrographie werkzaam is en sedert 1 Januari 1907, dus gedurende nagenoeg vijf jaar, het maximumtraktement van f 1800 geniet, f 2100, en voor de beide anderen elk het aanvangstraktement van f 1500, waardoor de bezoldiging ad f 1250 van den tegenwoordigen tijdelijken hydrographischen teekenaar, die alsdan met deze nieuwe regeling tevens vast aangesteld zal worden, met f 250 wordt verhoogd.

Sedert 1898 is bij de Afdeeling Hydrographie tijdelijk werkzaam een eervol ontslagen luitenant ter zee der 1ste klasse, die bij de aanvaarding van zijn werkkring belast werd met verschillende werkzaamheden ten dienste van het Nederlandsch gedeelte der afdeeling, benevens met den arbeid, verbonden aan de samenstelling van den destijds in bewerking genomen Zeemansgids voor den Oost-Indischen Archipel. Geleidelijk moesten echter eerstgenoemde bezigheden aan andere personen opgedragen worden, aangezien het bewerken van voornoemden Zeemansgids langzamerhand zijn geheelen tijd en werkkraft in beslag nam. Deze belangrijke arbeid toch, van het grootste gewicht voor de belangen van de scheepvaart, nam steeds in omvang toe, en is het bepaald noodzakelijk de talrijke inkomende bescheiden en gegevens onmiddellijk in het licht te laten verschijnen, opdat de scheepvaart er het meest mogelijk profijt van zal trekken. Thans zijn dan ook van dezen Gids reeds vijf deelen uitgegeven, waarvan van sommige deelen niet alleen een tweeden druk moest verschijnen, doch bovendien alle deelen voortdurend bijgehouden moeten worden door de uitgave van aanvullings- en verbeterbladen. Dat de scheepvaart hiermede dan ook goed gebaat is, bewijst het algemeen in gebruik zijn van dezen Gids en de groote belangstelling, welke daarvoor aan den dag wordt gelegd. In den loop der jaren kwamen dus de bezigheden van voornoemden officier niet meer ten dienste van Nederland, doch uitsluitend ten behoeve van de Indische hydrographie in verband waarmede, na verkregen overeenstemming met den Minister van Koloniën, de bezoldiging van dezen titularis, welke tot dusverre bij de kosten van het Nederlandsch gedeelte der afdeeling Hydrographie was uitgetrokken, thans gevoegd is bij de restitutie ter zake der Indische Hydrographie uit het Iste Hoofdstuk der Indische begroting voor 1912.

Hiermede behoort gepaard te gaan eene nadere regeling van de positie van dezen eervol ontslagen luitenant ter zee, want nu aan de werkzaamheden, waarmede hij belast zal blijven, elke aanwijzing van zoogenaamd tijdelijk werk ontbreekt, behoort hij in vasten dienst te worden aangesteld op eene bezoldiging welke met het belang van de hem opgedragen werkzaamheden verband houdt.

Daarom wordt voorgesteld meergenoemden officier onder

den titel van administratief ambtenaar bij de afdeeling Hydrographie vast aan te stellen en de jaarlijksche bezoldiging aan zijne werkring verbonden te bepalen op een minimum van f 1500, dat door twee tweejaarlijksche verhoogen, elk van f 150 tot een maximum van f 1800, zal kunnen opklimmen, terwijl de tegenwoordige titularis in verband met deze nieuwe regeling met ingang van 1 Januari 1912 in het genot zal worden gesteld van de vorenvermelde minimumbezoldiging ad f 1500 's jaars.

IIIde Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 330 874, tegen f 319 042 voor 1911 toegestaan.

Het verschil voor elk artikel, in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 100. Pensioenen en onderstanden f 11 930

waartegenover een *lagere* raming van:

Art. 101. Wachtgelden f 50

Art. 103. Zieken- en verwondengelden enz. 48

Totaal *minder* f 98

Blijft *meer* f 11 832

3de AFDEELING.

Deze afdeeling is voor 1912 geraamd op f 60 000, hetzelfde bedrag dat voor 1911 werd toegestaan.

De Minister van Marine,

J. WENTHOLT.

BIJLAGE A VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

VERGELIJKEND OVERZICHT

van de IIde onder-afdeeling van de 1ste afdeeling der Marinebegrootingen
voor het dienstjaar 1911 en 1912.

Bij de begroting voor 1911 is toegestaan voor:

Artikel.	Aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedo-bewapening.	Herstelling en uitrusting van schepen in en buiten dienst.	Conservatie van reserveschepen en hunne uitrustingsgoederen.	Aankoop, aanmaak en herstelling van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad.	Aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's enz., behalve voor nieuwe schepen.	Aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen.	Algemeenen dienst, beproevingen en proefnemingen.
15	Ia. f 510 500	Ib ¹ . f 13 500	—	Id. f 20 000	—	If. f 3 000	Ii. f 1 000
	—	Ib ² . 7 000	—	Ie. 3 000	—	Ig. 2 000	Ik. 2 000
	—	Ic ¹ en ² . 62 000	—	—	—	Ih. 45 000	—
	Ila. 52 000	Ilb ¹ . 35 000	—	Ild. 70 000	—	Ilf. 1 100	Ili. 500
	—	Ilb ² . 8 000	—	Ile. 7 000	—	Ilg. 7 000	Iik. 2 000
	—	Ilc ¹ en ² . 15 000	—	—	—	Ilh. 5 000	—
	IIIa. 3 000	IIIb ¹ . 100 500	—	IIIId. 18 000	—	IIIIf. 5 000	IIIi. 1 000
	—	IIIb ² . 7 000	—	IIIe. 500	—	IIIg. 3 500	IIIk. 1 000
	—	IIIc ¹ en ² . 49 100	—	—	—	IIIh. 50 000	—
	IVa. 50	IVb ¹ . 92 700	—	IVd. 20 000	—	IVf. 1 000	IVi. 100
	—	IVb ² . 10 000	—	IVe. 2 000	—	IVg. 5 500	IVk. 300
	—	IVc ¹ en ² . 22 000	—	—	—	IVh. 7 000	—
	Va. —	Vb ¹ . 29 100	—	Vd. 10 000	—	Vf. 5 000	Vi. 100
	—	Vb ² . 3 300	—	Ve. 200	—	Vg. 4 000	Vk. 500
	—	Vc ¹ en ² . 12 600	—	—	—	Vh. 11 500	—
	VIa. —	VIb ¹ . 40 250	—	VId. 1 500	—	VIIf. 600	VIi. 25
	—	VIb ² . 3 000	—	VIe. 600	—	VIg. 2 500	VIk. 100
	—	VIc ¹ en ² . 2 600	—	—	—	VIh. 3 000	—
16	2 610 819	—	—	—	—	—	—
17	325 000	—	—	—	f 345 942	—	—
18	191 631	—	—	—	101 335	—	—
19	a. 290 000	b. 5 000	—	d. 130 000	—	—	e. 1 000
	—	c. 128 000	—	—	—	—	—
20	—	—	—	530 500	—	—	—
21	—	152 000	—	—	—	—	—
22	Ia. 212 000	Ib ¹ . 9 700	Ic ² . f 10 000	Id. 14 000	—	If. 4 100	Ii. 1 500
	—	Ib ² . 5 500	—	Ie. 6 000	—	Ig. 4 100	Ik. 44 000
	—	Ic ¹ . 86 000	—	—	—	Ih. 50 000	Il. 62 000
	Ila. 4 500	Ilb ¹ . 6 000	Ilc ² . 4 000	Ild. 2 500	—	Ilf. 2 000	Ili. 100
	—	Ilb ² . 2 500	—	Ile. 20 000	—	Ilg. 1 600	Iik. 18 000
	—	Ilc ¹ . 12 000	—	—	—	Ilh. 3 000	IIl. 14 075
	—	—	—	—	—	—	IIl. 16 300
	—	—	—	—	—	—	IV. 39 200
	—	—	—	—	—	—	V. 12 500
	VIa. 500	VIb ¹ . 122 800	VIc ² . 50 000	VId. 4 000	—	VIIf. 7 500	VIi. 100
	—	VIb ² . 5 000	—	VIe. 500	—	VIg. 4 000	VIk. 16 100
	—	VIc ¹ . 63 000	—	—	—	VIh. 24 000	VIl. 43 000

Bij de begrooting voor 1911 is toegestaan voor:

Artikel.	Aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedo-bewapening.	Herstelling en uitrusting van schepen in en buiten dienst.	Conservatie van reserveschepen en hunne uitrustingsgoederen.	Aankoop, aanmaak en herstelling van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad.	Aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's enz., behalve voor nieuwe schepen.	Aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen.	Algemeenen dienst, beproevingen en proefnemingen.
22	VIIa.	VIIb ¹ . f 18 750	VIIc ² . f 14 500	VIIId. f 3 000	—	VIIIf. f 1 400,—	VIIi. f 200
	—	VIIb ² . 1 000	—	VIIe. 16 500	—	VIIg. 2 400,—	VIIk. 16 750
	—	VIIc ¹ . 17 500	—	—	—	VIIh. 5 000,—	VIIl. 21 000
	—	—	—	—	—	—	VIII. 15 650
	—	—	—	—	—	—	IX. 31 700
	—	—	—	—	—	—	X. 2 730
	XIa. —	XIb ¹ . 34 000	XIc ² . 32 000	XId. 4 600	—	XIf. 5 100,—	XIi. 100
	—	XIb ² . 3 500	—	XIe. 300	—	XIg. 4 500,—	XIk. 8 800
	—	XIc ¹ . 13 600	—	—	—	XIh. 7 500,—	XIl. 17 800
	XIIa. —	XIIb ¹ . 4 550	XIIc ² . 6 100	XIIId. 600	—	XIIIf. 750,—	XIIi. 50
	—	XIIb ² . 1 200	—	XIIe. 5 700	—	XIIg. 100,—	XIIk. 5 350
	—	XIIc ¹ . 2 100	—	—	—	XIIh. 1 200,—	XIII. 8 850
	—	—	—	—	—	—	XIII. 7 450
	—	—	—	—	—	—	XIV. 20 400
	—	—	—	—	—	—	XV. 2 250
	—	—	—	XVI. 4 500	—	—	XVII. 2 500
23	—	—	—	—	—	17 620,—	—
24	—	—	—	—	—	10 000,—	—
25	—	—	—	—	—	33 553,50	—
26	—	—	—	—	—	141 000,—	—
27	—	—	—	—	—	63 500,—	—
28	—	—	—	—	—	14 626,—	—
	f 4 200 000	f 1 203 350	f 116 600	f 895 500	f 447 277	f 570 249,50	f 438 080

Bij de begrooting voor 1912 is uitgetrokken voor:

Artikel.	Aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedo-bewapening.	Herstelling en uitrusting van schepen in en buiten dienst.	Conservatie van reserveschepen en hunne uitrustingsgoederen.	Aankoop, aanmaak en herstelling van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad.	Aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's enz., behalve voor nieuwe schepen.	Aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen.	Algemeenen dienst, beproevingen en proefnemingen.
22	—	VIIb ¹ . f 19 550	VIIc ² . f 12 500	VIIId. f 3 000	—	VIIIf. f 1 400,—	VIIi. f 200
	—	VIIb ² . 1 000	—	VIIe. 16 500	—	VIIIf. 2 400,—	VIIk. 18 000
	—	VIIc ¹ . 14 700	—	—	—	VIIIf. 5 000,—	VIIl. 25 000
	—	—	—	—	—	—	VIIl. 16 500
	—	—	—	—	—	—	IX. 32 500
	—	—	—	—	—	—	X. 2 790
	—	XIb ¹ . 36 000	XIc ² . 32 000	XId. 3 000	—	XIIf. 5 100,—	XIi. 100
	—	XIb ² . 4 000	—	XIe. 300	—	XIIf. 4 500,—	XIk. 8 800
	—	XIc ¹ . 13 500	—	—	—	XIIf. 7 500,—	XIl. 18 000
	—	XIId ¹ . 4 500	XIId ² . 6 000	XIId. 600	—	XIIf. 750,—	XIli. 50
	—	XIId ² . 1 500	—	XIId. 5 700	—	XIIf. 100,—	XIli. 4 800
	—	XIId ³ . 2 150	—	—	—	XIIf. 1 200,—	XIli. 9 800
	—	—	—	—	—	—	XIli. 8 000
	—	—	—	—	—	—	XIV. 21 800
	—	—	—	—	—	—	XV. 2 250
	—	—	—	XVI. 4 500	—	—	XVII. 2 000
23	—	—	—	—	—	17 300,—	—
24	—	—	—	—	—	10 000,—	—
25	—	—	—	—	—	138 940,—	—
26	—	—	—	—	—	124 000,—	—
27	—	—	—	—	—	60 800,—	—
28	—	—	—	—	—	13 549,—	—
	f 4 200 000	f 1 256 040	f 114 500	f 919 900	f 370 255	f 639 039,—	f 453 580
	—	f + 52 690	f — 2 100	f + 24 400	f — 77 022	f + 68 789,50	f + 15 530

BIJLAGE B VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

OVERZICHT van de sommen uitgetrokken voor de verschillende diensten en onderwerpen, voor komende in de IIde onderafdeeling van de 1ste Afdeeling der begrooting van het Departement van Marine voor 1912.

<i>Panterschip (1912).</i>		<i>Vier Torpedobooten (1912).</i>		Art. 15, VI, b ¹ , f 7 000		Art. 22, VI, b ¹ , f 800	
Art. 15, I, a,	f 176 529	Art. 15, I, a,	f 1 000	" 15, VI, c ¹ en ² ,	300	" 22, VI, c ¹ ,	5 000
" 22, I, a,	50 000	" 15, II, a,	7 000	" 22, XI, b ¹ ,	4 100	" 22, VII, b ¹ ,	350
	<u>f 226 529</u>	" 16,	645 163	" 22, XI, c ¹ ,	2 000	" 22, VII, c ¹ ,	1 200
<i>Drie Pantserbooten (1911).</i>		" 17,	53 666	" 22, XII, b ¹ ,	650	" 22, XI, b ¹ ,	800
Art. 15, I, a,	f 62 850	" 18,	111 630	" 22, XII, c ¹ ,	600	" 22, XI, c ¹ ,	2 000
" 15, II, a,	4 000	" 22, II, a,	1 000		<u>f 19 650</u>	" 22, XII, b ¹ ,	150
" 15, III, a,	1 000		<u>f 819 459</u>	<i>Pantserbooten.</i>		" 22, XII, c ¹ ,	100
" 17,	184 751	<i>Panterschepen.</i>		Art. 15, V, b ¹ ,	f 1 000		<u>f 25 350</u>
" 19,	414 000	Art. 15, I, c ¹ en ² ,	f 40 000	" 15, VI, b ¹ ,	500	<i>Torpedobooten en</i>	
" 22, I, a,	192 000	" 15, III, b ¹ ,	25 000	" 22, XI, b ¹ ,	1 000	<i>Torpedobootjagers.</i>	
" 22, II, a,	8 000	" 15, III, c ¹ en ² ,	1 000	" 22, XII, b ¹ ,	50	Art. 15, III, b ¹ ,	f 7 000
" 22, VI, a,	500	" 15, IV, b ¹ ,	24 000		<u>f 2 550</u>	" 15, III, c ¹ en ² ,	5 000
	<u>f 867 101</u>	" 15, IV, c ¹ en ² ,	1 000	<i>Riviervaartuigen.</i>		" 15, IV, b ¹ ,	6 000
<i>Twee Torpedobootjagers (1910).</i>		" 22, I, c ¹ ,	40 000	Art. 15, V, b ¹ ,	f 500	" 15, IV, c ¹ en ² ,	3 000
Art. 15, I, a,	f 16 000	" 22, VI, b ¹ ,	29 000	" 15, V, c ¹ en ² ,	600	" 15, V, b ¹ ,	4 500
<i>Vier Torpedobootjagers (1911)</i>		" 22, VI, c ¹ ,	1 000	" 15, VI, b ¹ ,	1 500	" 15, V, c ¹ en ² ,	5 000
Art. 15, I, a,	f 36 000	" 22, VII, b ¹ ,	6 000	" 15, VI, c ¹ en ² ,	100	" 15, VI, b ¹ ,	3 000
" 15, II, a,	40 000	" 22, VII, c ¹ ,	1 000	" 22, XI, b ¹ ,	1 000	" 15, VI, c ¹ en ² ,	1 300
" 15, III, a,	3 000		<u>f 168 000</u>	" 22, XI, c ¹ ,	1 000	" 22, VI, b ¹ ,	25 000
" 15, IV, a,	100	<i>Pantserdekschepen.</i>		" 22, XII, b ¹ ,	250	" 22, VI, c ¹ ,	14 000
" 16,	1 050 000	Art. 15, III, b ¹ ,	f 12 500	" 22, XII, c ¹ ,	300	" 22, VII, b ¹ ,	1 100
" 17,	375 451	" 15, III, c ¹ en ² ,	25 000		<u>f 5 250</u>	" 22, VII, c ¹ ,	2 500
" 18,	249 920	" 15, IV, b ¹ ,	9 000	<i>Kanonneerbooten.</i>		" 22, XI, b ¹ ,	5 500
" 22, II, a,	2 000	" 15, IV, c ¹ en ² ,	10 000	Art. 15, III, b ¹ ,	f 500	" 22, XI, c ¹ ,	6 000
" 22, VI, a,	1 000	" 22, VI, b ¹ ,	12 000	" 15, III, c ¹ en ² ,	10 100	" 22, XII, b ¹ ,	500
	<u>f 1 757 471</u>	" 22, VI, c ¹ ,	33 000	" 15, IV, b ¹ ,	500	" 22, XII, c ¹ ,	400
<i>Twee Onderzeebooten IV en V.</i>		" 22, VII, b ¹ ,	3 000	" 15, IV, c ¹ en ² ,	1 500		<u>f 89 800</u>
Art. 16,	f 420 400	" 22, VII, c ¹ ,	7 000	" 15, V, b ¹ ,	250	<i>Onderzeebooten.</i>	
" 18,	93 040		<u>f 111 500</u>	" 15, V, c ¹ en ² ,	1 000	Art. 15, III, b ¹ ,	f 2 000
	<u>f 513 440</u>	<i>Monitors.</i>		" 15, VI, b ¹ ,	1 000	" 15, IV, b ¹ ,	2 000
		Art. 15, V, b ¹ ,	f 3 000	" 15, VI, c ¹ en ² ,	100	" 22, VI, b ¹ ,	1 000
		" 15, V, c ¹ en ² ,	2 000			" 22, VII, b ¹ ,	500
							<u>f 5 500</u>

<i>Mijnenleggers.</i>		<i>Draadlooze telegraphie.</i>		<i>Conservatie van reserveschepen en hunne uitrusting.</i>		Art. 15, VI, f, f 600	
Art. 15, III, b ¹ ,	f 3 000	Art. 15, I b ¹ . . .	f 7 000	Art. 22, I, c ² ,	f 10 000	" 22, I, f,	4 100
" 15, IV, b ¹ ,	1 000	" 22, I b ¹ . . .	500	" 22, II, c ² ,	4 000	" 22, II, f,	2 000
" 15, V, b ¹ ,	1 000			" 22, VI, c ² ,	50 000	" 22, VI, f,	7 500
" 15, VI, b ¹ ,	1 000			" 22, VII, c ² ,	12 500	" 22, VII, f,	1 400
" 22, VI, b ¹ ,	5 000			" 22, XI, c ² ,	32 000	" 22, XI, f,	5 100
" 22, VII, b ¹ ,	300			" 22, XII, c ² ,	6 000	" 22, XII, f,	750
" 22, XI, b ¹ ,	2 000						f 36 050
" 22, XII, b ¹ ,	200						
	f 13 500				f 114 500		
<i>Schoeners bestemd tot bescherming der visscherij en politie-toezicht in de Noordzee.</i>		<i>Diversen.</i>		<i>Aankoop, aanmaak, aanschaffing en herstelling van magazijnsgoederen.</i>		<i>Gebouwen.</i>	
Art. 15, I, c ¹ en ² ,	f 1 000	Art. 15, I, b ¹ ,	f 6 000	Art. 15, I, d,	f 20 000	Art. 15, I, g,	f 2 000
" 15, III, b ¹ ,	2 500	" 15, I, c ¹ en ² ,	20 500	" 15, II, d,	70 000	" 15, II, g,	7 000
" 15, IV, b ¹ ,	5 000	" 15, II, b ¹ ,	20 000	" 15, III, d,	18 000	" 15, III, g,	3 500
" 22, I, c ¹ ,	3 000	" 15, II, c ¹ en ² ,	15 000	" 15, IV, d,	20 000	" 15, IV, g,	5 500
" 22, VI, b ¹ ,	5 000	" 15, III, b ¹ ,	2 500	" 15, V, d,	12 000	" 15, V, g,	4 000
" 22, VII, b ¹ ,	500	" 15, III, c ¹ en ² ,	1 000	" 15, VI, d,	1 500	" 22, I, g,	4 100
	f 17 000	" 15, IV, b ¹ ,	2 500	" 19, d,	130 000	" 22, II, g,	1 600
<i>Wachtschip „Adolf Hertog van Nassau”.</i>		" 15, IV, c ¹ en ² ,	500	" 20, a,	290 000	" 22, VI, g,	4 000
Art. 15, III, b ¹ ,	f 5 000	" 15, V, b ¹ ,	2 600	" 20, b,	18 500	" 22, VII, g,	2 400
" 15, IV, b ¹ ,	12 000	" 15, V, c ¹ en ² ,	1 000	" 22, I, d,	14 000	" 22, XI, g,	4 500
" 22, VI, b ¹ ,	3 500	" 15, VI, b ¹ ,	1 000	" 22, II, d,	2 500	" 22, XII, g,	100
" 22, VII, b ¹ ,	1 600	" 15, VI, c ¹ en ² ,	500	" 22, VI, d,	4 000		f 41 200
	f 22 100	" 19, b,	25 000	" 22, VII, d,	3 000	<i>Gereedschappen en werktuigen van algemeenen aard.</i>	
<i>Wachtschip „Admiraal van Wassenaer”.</i>		" 19, c,	124 000	" 22, XI, d,	3 000	Art. 15, I, h,	f 45 000
Art. 15, I, b ¹ ,	f 1 000	" 19, e,	1 000	" 22, XII, d,	600	" 15, II, h,	5 000
" 15, II, b ¹ ,	6 000	" 22, I, b ¹ ,	3 000			" 15, III, h,	35 000
" 22, I, b ¹ ,	2 000	" 22, I, c ¹ ,	6 000	<i>Aanmaak, aanschaffing en herstelling van artillerie- en torpedo-goederen voor den voorraad.</i>		" 15, IV, h,	7 000
" 22, II, b ¹ ,	500	" 22, II, b ¹ ,	4 800	Art. 15, I, e,	f 3 000	" 15, V, h,	11 500
	f 9 500	" 22, II, c ¹ ,	9 000	" 15, II, e,	7 000	" 15, VI, h,	3 000
<i>Instructie- en logementschepen.</i>		" 22, VI, b ¹ ,	5 000	" 15, III, e,	500	" 22, I, h,	50 000
Art. 15, III, b ¹ ,	f 24 000	" 22, VI, c ¹ ,	1 000	" 15, IV, e,	2 000	" 22, II, h,	3 000
" 15, III, c ¹ en ² ,	3 500	" 22, VII, b ¹ ,	1 000	" 15, V, e,	200	" 22, VI, h,	24 000
" 15, IV, b ¹ ,	32 000	" 22, VII, c ¹ ,	1 000	" 15, VI, e,	600	" 22, VII, h,	5 000
" 15, IV, c ¹ en ² ,	3 500	" 22, XI, b ¹ ,	3 100	" 17,	345 027	" 22, XI, h,	7 500
" 15, V, b ¹ ,	17 500	" 22, XI, c ¹ ,	1 000	" 18,	25 228	" 22, XII, h,	1 200
" 15, V, c ¹ en ² ,	500	" 22, XII, b ¹ ,	200	" 22, I, e,	6 000		f 197 200
" 15, VI, b ¹ ,	25 000	" 22, XII, c ¹ ,	300	" 22, II, e,	16 000	<i>Proefnemingen.</i>	
" 15, VI, c ¹ en ² ,	250	" 22, XVI,	4 500	" 22, VI, e,	500	Art. 15, I, i,	f 1 000
" 22, VI, b ¹ ,	35 000	" 22, XVII,	2 000	" 22, VII, e,	16 500	" 15, II, i,	500
" 22, VI, c ¹ ,	7 000			" 22, XI, e,	300	" 15, III, i,	1 000
" 22, VII, b ¹ ,	5 200			" 22, XII, e,	5 700	" 15, IV, i,	100
" 22, VII, c ¹ ,	2 000					" 15, V, i,	100
" 22, XI, b ¹ ,	18 500					" 15, VI, i,	25
" 22, XI, c ¹ ,	1 500					" 22, I, i,	1 500
" 22, XII, b ¹ ,	2 500					" 22, II, i,	100
" 22, XII, c ¹ ,	450					" 22, VI, i,	100
	f 178 400					" 22, VII, i,	200
<i>Inrichtingen behorende tot de actieve zeemacht (torpedodienst, enz.).</i>						" 22, XI, i,	100
Art. 15, I, b ² ,	f 7 000					" 22, XII, i,	50
" 15, II, b ² ,	12 000						f 4 775
" 15, III, b ² ,	7 000					<i>Werfinrichtingen en werkvaartuigen.</i>	
" 15, IV, b ² ,	8 000					Art. 15, I, f,	f 2 500
" 15, V, b ² ,	3 300					" 15, II, f,	1 100
" 15, VI, b ² ,	5 000					" 15, III, f,	5 000
" 22, I, b ² ,	4 000					" 15, IV, f,	1 000
" 22, II, b ² ,	2 500					" 15, V, f,	5 000
" 22, VI, b ² ,	5 000						
" 22, VII, b ² ,	1 000						
" 22, XI, b ² ,	4 000						
" 22, XII, b ² ,	1 500						
	f 60 300						

<i>Algemeene dienst, wachten en toelagen.</i>		Art. 22, VI, l, f 47 500		<i>Kosten der magazijnen van kleding en levensmiddelen.</i>		<i>Nieuwe werken, huur van terreinen enz., gemeente- en polderlasten.</i>	
Art. 15, I, k, f 2 000		" 22, VII, l, 25 000		Art. 22, V, f 12 500		Art. 25, f 138 940	
" 15, II, k, 2 000		" 22, XI, l, 18 000		" 22, X, 2 790			
" 15, III, k, 1 000		" 22, XII, l, 9 800		" 22, XV, 2 250			
" 15, IV, k, 300			f 174 365		f 17 540		
" 15, V, k, 500							<i>Onderhoudswerken.</i>
" 15, VI, k, 100		<i>Kosten der politie.</i>		<i>Kosten buitenslands.</i>		Art. 26, f 124 000	
" 22, I, k, 48 000		Art. 22, III, f 16 500		Art. 20, a, f 250 000			<i>Werfstoomwerktuigen en elektrische instrumenten.</i>
" 22, II, k, 18 000		" 22, VIII, 16 500		" 21, 262 640		Art. 27, f 11 800	
" 22, VI, k, 16 100		" 22, XIII, 8 000			f 512 640		
" 22, VII, k, 18 000			f 41 000	<i>Kosten der werkcartuigen.</i>			<i>Licht, electriciteit en water.</i>
" 22, XI, k, 8 800		<i>Kosten der magazijnen van scheepsbouw en uitrusting.</i>		Art. 23, f 17 800		Art. 27, f 49 000	
" 22, XII, k, 4 800		Art. 22, IV, f 39 000					<i>Kosten in verband met de defensie.</i>
	f 119 600	" 22, IX, 32 500		<i>Reis- en verblijfkosten.</i>		Art. 28, f 13 549	
		" 22, XIV, 21 800		Art. 24, f 10 000			
<i>Mindere geëmployeerden.</i>			f 93 300				
Art. 22, I, l, f 57 290							
" 22, II, l, 16 775							

BIJLAGE C VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

VERGELIJKEND OVERZICHT der bedragen welke op de verschillende artikelen der begrootingen voor 1911 en 1912 zijn uitgetrokken.

Toegestaan voor 1911.		Geraamd voor 1912.		Meer	Minder
Art.	Bedrag.	Art.	Bedrag.	dan in 1911.	

Iste AFDEELING.

(Militaire uitgaven.)

Iste Onderafdeeling.

1	f 12 000,—	1	f 12 000,—	—	—
2	116 100,—	2	119 930,—	f 3 830,—	—
3	6 850,—	3	6 712,50	—	f 137,50
4	48 525,—	4	53 506,65	4 981,65	—
5	21 750,—	5	21 750,—	—	—
6	25 394,65	6	24 947,96	—	446,69
7	51 482,20	7	49 964,60	—	1 517,60
8	39 866,67	8	41 297,22	1 430,55	—
9	68 965,—	9	68 215,—	—	750,—
10	5 000,—	10	5 612,50	612,50	—
11	19 000,—	11	17 000,—	—	2 000,—
12	4 820,—	12	5 760,—	940,—	—
13	1 690,—	13	2 415,—	725,—	—
14	16 500,—	14	16 500,—	—	—
f 437 943,52		f 445 611,43		f 12 519,70	f 4 851,79
		Meer . .		f 7 667,91	

IIdc Onderafdeeling.

15	f 1 401 325,—	15	f 1 142 004,—	—	f 259 321,—
16	2 610 819,—	16	2 115 563,—	—	495 256,—
17	670 942,—	17	958 895,—	f 287 953,—	—
18	292 966,—	18	479 818,—	186 852,—	—
19	551 000,—	19	694 000,—	143 000,—	—
20	530 500,—	20	558 500,—	28 000,—	—
21	152 000,—	21	262 640,—	110 640,—	—
22	1 381 205,—	22	1 337 305,—	—	3 900,—
23	17 620,—	23	17 300,—	—	320,—
24	10 000,—	24	10 000,—	—	—
25	33 553,50	25	138 940,—	105 386,50	—
26	141 000,—	26	124 000,—	—	17 000,—
27	63 500,—	27	60 800,—	—	2 700,—
28	14 626,—	28	13 549,—	—	1 077,—
f 7 871 056,50		f 7 953 314,—		f 861 831,50	f 779 574,—
		Meer . .		f 82 257,50	

Toegestaan voor 1911.		Geraamd voor 1912.		Meer	Minder
Art.	Bedrag.	Art.	Bedrag.	dan in 1911.	

IIIde Onderafdeeling.

29	f	350 180,—	29	f	353 675,—	f	3 495,—	—
30		34 400,—	30		28 050,—	—	f	6 350,—
31		55 320,—	31		52 825,—	—	—	2 495,—
32		79 485,—	32		79 640,—	155,—	—	—
33		151 383,—	33		150 015,—	—	—	1 368,—
34		3 212 000,—	34		3 205 000,—	—	—	7 000,—
35		120 000,—	35		120 000,—	—	—	—
36a		91 503,58	36a		91 974,31 ⁵	470,73 ⁵	—	—
36b		66 879,22	36b		64 441,68	—	—	2 437,54
37a		8 736,20	37a		8 805,30	69,10	—	—
37b		4 791,86	37b		5 122,30	330,44	—	—
38a		22 465,77	38a		22 671,40	205,63	—	—
38b		33 684,14 ⁵	38b		35 673,32	1 989,17 ⁵	—	—
39a		8 600,—	39a		9 200,—	600,—	—	—
39b		18 460,—	39b		18 460,—	—	—	—
39c		6 000,—	39c		6 000,—	—	—	—
40a		28 680,—	40a		28 600,—	—	—	80,—
40b		12 240,—	40b		12 240,—	—	—	—
41		1 200,—	41		1 200,—	—	—	—
42		57 700,—	42		55 520,—	—	—	2 180,—
43		8 950,—	43		8 950,—	—	—	—
44		845 000,—	44		850 000,—	5 000,—	—	—
45a		8 999,75	45a		9 027,30	27,55	—	—
45b		33 971,—	45b		34 671,—	700,—	—	—
46		79 303,67	46		79 729,28 ⁵	425,61 ⁵	—	—
47		19 750,—	47		19 670,—	—	—	80,—
48		82 500,—	48		82 500,—	—	—	—
49		62 000,—	49		50 000,—	—	—	12 000,—
50		61 500,—	50		61 500,—	—	—	—
51		5 700,—	51		3 700,—	—	—	2 000,—
52		12 000,—	52		12 000,—	—	—	—
		f 5 583 383,19 ⁵			f 5 560 860,90	f 13 468,24 ⁵	f 35 990,54	
						Minder . .	f 22 522,29 ⁵	

IVde Onderafdeeling.

53	f	1 513,97 ⁵	53	f	1 766,64	f 252,66 ⁵	—
54		800,—	54		800,—	—	—
55a		11 011,—	55a		10 338,—	—	f 673,—
55b		5 250,—	55b		14 350,—	9 100,—	—
		f 18 574,97 ⁵			f 27 254,64	f 9 352,66 ⁵	f 673,—
					Meer . .	f 8 679,66 ⁵	

(Staatsbegroting voor het dienstjaar 1911. 2. VI. 2.)

33

Toegestaan voor 1911.		Geraamd voor 1912.		Meer	Minder
Art.	Bedrag.	Art.	Bedrag.	dan in 1911.	

Vde Onderafdeeling.

56	f	2 678.626,—	56	f	2 737 596,—	f	58 970,—	—
57		16 000,—	57		16 000,—		—	—
58		85 000,—	58		85 000,—		—	—
59a		1 500,—	59a		1 500,—		—	—
59b		1 000,—	59b		1 000,—		—	—
60		1 000,—	60		1 000,—		—	—
61		1 400,—	61		1 400,—		—	—
62		866,—	62		866,—		—	—
63		4 169,—	63		3 916,—		f	253,—
64		9 000,—	64		9 000,—		—	—
65		21 950,—	65		25 420,—	f	3 470,—	—
66		46 000,—	66		46 000,—		—	—
67		4 700,—	67		4 700,—		—	—
68		3 500,—	68		4 000,—		500,—	—
69		17 000,—	69		17 000,—		—	—
70		8 500,—	70		8 500,—		—	—
71		1 000,—	71		1 000,—		—	—
72		5 000,—	72		5 000,—		—	—
73		800,—	73		700,—		—	100,—
74		1 000,—	74		1 000,—		—	—
75		5 075,—	75		5 325,—		250,—	—
76		1 500,—	76		1 500,—		—	—
77		200,—	77		200,—		—	—
		f 2 914 786,—			f 2 977 623,—			f 63 190,—
					Meer . .			f 62 837,—

2de AFDEELING.

Niet-militaire uitgaven.

Iste Onderafdeeling.

78	f	32 591,67	78	f	34 066,67	f	1 475,—	—
79a		33 360,—	79a		32 340,—		—	f 1 020,—
79b		42 100,—	79b		26 300,—		—	15 800,—
79c		—	79c		—		—	—
80		12 650,—	80		17 450,—		4 800,—	—
81		14 000,—	81		18 000,—		4 000,—	—
82		58 411,25	82		56 730,—		—	1 681,25
83		14 500,—	83		15 000,—		500,—	—

Toegestaan voor 1911.		Geraamd voor 1912.		Meer	Minder
Art.	Bedrag.	Art.	Bedrag.	dan in 1911.	
84	f 1 452 630,—	84	f 1 452 675,—	f 45,—	—
85	1 100,—	85	1 100,—	—	—
86a	199 290,—	86a	187 894,—	—	f 11 396,—
86b	274 800,—	86b	279 800,—	5 000,—	—
87	36 500,—	87	36 500,—	—	—
88	15 000,—	88	66 500,—	51 500,—	—
89	7 725,—	89	6 300,—	—	1 425,—
90	71 000,—	90	71 000,—	—	—
91	20 800,—	91	4 900,—	—	15 900,—
92a	16 570,—	92a	16 780,—	210,—	—
92b	7 200,—	92b	14 450,—	7 250,—	—
93a	4 570,—	93a	3 385,—	—	1 185,—
93b	44 570,—	93b	44 200,—	—	370,—
94	252 365,—	94	255 050,—	2 685,—	—
95	351 525,—	95	322 580,—	—	28 945,—
	f 2 963 257,92		f 2 963 090,67	f 77 465,—	f 77 722,25
				Minder . .	f 257,25

IIde Onderafdeeling.

96	f 17 854,85	96	f 17 258,24	—	f 596,61
97	9 900,—	97	9 900,—	—	—
98	540,—	98	540,—	—	—
99a	10 951,—	99a	11 373,—	f 422,—	—
99b	7 000,—	99b	7 000,—	—	—
	f 46 245,85		f 46 071,24	f 422,—	f 596,61
				Minder . .	f 174,61

IIIde Onderafdeeling.

100	f 315 603,—	100	f 327 533,—	f 11 930,—	—
101	1 675,—	101	1 625,—	—	f 50,—
102	434,—	102	434,—	—	—
103	180,—	103	132,—	—	48,—
104	150,—	104	150,—	—	—
105	1 000,—	105	1 000,—	—	—
	f 319 042,—		f 330 874,—	f 11 930,—	f 98,—
			Meer . .	f 11 832,—	

3de AFDEELING.

106	f 60 000,—	106	f 60 000,—	—	—
-----	------------	-----	------------	---	---

RECAPITULATIE

van de onderafdeelingen der 1ste en 2de afdeeling.

Onder- afd.	Toegestaan voor 1911.	Geraamd voor 1912.	Meer	Minder
			dan in 1911.	

1ste AFDEELING.

I	f	437 943,52	f	445 611,43	f	7 667,91	—
II		7 871 056,50		7 953 314,—		82 257,50	—
III		5 583 383,19 ⁵		5 560 860,90		—	f 22 522,29 ⁵
IV		18 574,97 ⁵		27 254,64		8 679,66 ⁵	—
V		2 914 786,—		2 977 623,—		62 837,—	—
	f	16 825 744,19	f	16 964 663,97	f	161 442,07 ⁵	f 22 522,29 ⁵
			Meer . .		f	138 919,78	

2de AFDEELING.

I	f	2 963 257,92	f	2 963 000,67	—	f	257,25
II		46 245,85		46 071,24	—		174,61
III		319 042,—		330 874,—	f	11 832,—	—
	f	3 328 545,77	f	3 339 945,91	f	11 832,—	f 431,86
			Meer . .		f	11 400,14	

RECAPITULATIE.

Afd. van de 1ste, 2de en 3de afdeeling.

1	f	16 825 744,19	f	16 964 663,97	f	138 919,78	—
2		3 328 545,77		3 339 945,91		11 400,14	—
3		60 000,—		60 000,—		—	—
	f	20 214 289,96	f	20 364 609,88	f	150 319,92	—

BIJLAGE D VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

NOTA aangaande de hoofdeischen, gesteld voor het maken van een ontwerp voor een pantser-schip van ± 7500 ton waterverplaatsing met de daarbij gegeven toelichtingen.

De bedoelde eischen zijn:

1°. Eene hoofdbewapening, bestaans uit 4 kns v/28 c.M. L/45 met voor oorlogstijd eene munitieverstrekking van 90 schoten per vuurmond. De kns opgesteld in 2 barbette-torens.

Toelichting.

De keuze van dit kaliber berust op de navolgende overwegingen:

Bij het overwegen aan welke eischen door de artillerie-bewapening van kleinere pantserscheppen in de eerste plaats moet worden voldaan, staat natuurlijk op den voorgrond, dat zij nimmer in alle opzichten gelijkwaardig kan zijn met die van grootere tegenstanders. Steeds zal men zich of in het aantal der vuurmonden, of in hun kaliber met minder moeten tevreden stellen, en het vraagstuk komt dus in hoofdzaak hierop neer, te overwegen, in welke van deze beide opzichten men in de eerste plaats moet trachten dat mindere zoo gering mogelijk te doen zijn.

Wat het zware geschut betreft ben ik van meening, dat ongetwijfeld binnen zekere grens het aantal moet worden opgeofferd aan het kaliber. De bedoeling van dit geschut kan geene andere zijn dan het op iederen mogelijken gevechtsafstand toebrengen van ernstige schade ook aan de vitale deelen van den tegenstander.

Hieruit volgt echter nog niet, dat het zware geschut van het kleinere pantserschip minstens van hetzelfde kaliber moet zijn als dat van het grootere. De stijging van kaliber toch tot ± 35 c.M., die in de hoofdbewapening der nieuwste pantserscheppen wordt opgemerkt, is niet zoozeer een gevolg van het benodigd grooter doorboringsvermogen van het projectiel, doch men is daar veel meer toe overgegaan om de springuitwerking van het enkele schot te verhoogen. Bovendien zijn er ook redenen van constructieven aard waarom ommige natiën aan de grootere kalibers, doch aan een relatief korteren vuurmond, de voorkeur geven.

Het is niet strikt noodzakelijk, en mijns inziens ook niet geraten, om in het kleine pantserschip dit voorbeeld te volgen. De eisch, dat het zware pantser van den tegenstander op iederen gevechtsafstand moet kunnen worden doorboord, blijve hier het criterium. Een kaliber van 28 c.M. L/45 wordt daarom voldoende geacht.

2°. Eene nevenbewapening van 10 kanonnen van 10,5 c.M. L/50 s-aut. voorzien van open schilden, met voor oorlogstijd eene munitieverstrekking van 160 schoten per vuurmond.

Toelichting.

De bedoeling waarmede schepen van eene nevenbatterij worden voorzien is tweeledig en wel:

1°. om overdag een werkzaam aandeel te nemen in het

artilleriegevecht en aldus het zware geschut op de normale gevechtsafstanden te steunen door het toebrengen van moreele en materiele schade;

2°. om aanvallen van torpedobooten af te weren.

In verband met dit tweeledig doel werd tot dusverre bij ons de nevenbatterij dan ook samengesteld uit vuurmonden van 2 kalibers nl. 15 c.M. en 7,5 c.M. die elk een afgerond deel van bovenbedoelde taak moesten verrichten en ook thans wordt dit beginsel o. a. in Duitschland nog gehuldigd.

Om het doel der nevenbatterij te bereiken is het aantal treffers per tijdseenheid van meer gewicht dan de uitwerking per treffer en moet dan ook bij de keuze van het kaliber voor deze batterij het aantal per tijdseenheid te verwachten treffers op den voorgrond staan.

Het aantal te verwachten treffers per tijdseenheid wordt bepaald door:

- het aantal vuurmonden;
- de vuursnelheid per vuurmond;
- de trefkans per schot op de bedoelde afstanden.

Het meest gewenschte kaliber wordt dus bepaald door de grootheden sub *a* en *b* in verband met den genoemden minimum-eisch.

Eenmaal dit kaliber vastgesteld zijnde, hangt het aantal vuurmonden verder alleen af van het totaal-gewicht, dat voor de middelbare batterij beschikbaar kan worden gesteld, en waar nu ten gevolge der voorgaande beschouwing gelijkwaardigheid per treffer met den grooteren tegenstander niet in de eerste plaats werd beoogd, wordt het van dubbel gewicht, althans het aantal vuurmonden, d. w. z. het totaal gewicht der middelbare batterij zoo groot te doen zijn als maar eenigszins mogelijk is. Dan alleen toch is het te verwachten, dat een uitwerking kan worden verkregen, die eenigermate in vergelijking kan komen met die van den krachtiger tegenstander en dat niet reeds van te voren dit allergewichtigste onderdeel van het gevecht en daarmee de geheele strijd als volslagen hopeloos moet worden beschouwd.

Het meest gewenschte kaliber voor de nevenbatterij zoude in dit verband naar mijne meening zijn, dat van 15 c.M. Alsdan moet men echter nog een anti-torpedobatterij hebben, die dus ook weer gewicht en ruimte vraagt, wat groote bezwaren met zich brengt.

Een groote stap tot verkrijging van een in dit opzicht bevredigend resultaat zou echter worden gedaan, indien het gewicht, tot nog toe voor de anti-torpedobatterij gereserveerd, bij dat voor de middelbare batterij kon worden gevoegd, d. w. z. indien men voor het kaliber, als meest gewenscht voor de middelbare batterij, zijn eischen niet te hoog stelt; zoodanig, dat het middelbare geschut ook als anti-torpedogeschut zou kunnen worden gebruikt. De kans hierop

wordt verhoogd, nu bij het gedurig stijgend deplacement der torpedovaartuigen ook het anti-torpedogeschut in kaliber toeneemt en begint te naderen tot wat algemeen als middelbaar geschut wordt beschouwd. Een samensmelting dier beide geschutsoorten schijnt mij dan ook, zeer zeker voor onze schepen, in den natuurlijken gang van zaken te liggen.

Het bovenstaande klemmt temeer, omdat met enkele middelbare stukken toch niet de gewenschte uitwerking bereikt wordt. Behalve dat vermeerdering slechts mogelijk zoude zijn ten koste van het zware geschut, dus van het vermogen om reeds op groote afstanden beslissende resultaten te verkrijgen, moet niet uit het oog worden verloren, dat toch het zware geschut op de middelbare afstanden zijn volle beteekenis behoudt. Goed beschermd opgesteld als het ook op kleinere pantserschepen kan zijn, biedt het daarenboven aan het middelbare vuur van den tegenstander niet de gemakkelijke en waardevolle prooi, die enkele weinige middelbare stukken noodzakelijk vormen, waardoor dit vijandelijke vuur voor het verloop van den strijd in beteekenis vermindert.

Waar getracht is aan te toonen, dat ten opzichte van de middelbare en anti-torpedobatterij gezocht moet worden naar een compromis, acht ik het, in verband met het vermogen van het enkele schot ten opzichte van het gewicht van den vuurmond, rationeel om een kaliber van 10,5 c.M. (als op de pantserbooten) te kiezen. Het spreekt echter vanzelf, dat zoodanige keuze alleen volkomen verantwoord kan heeten, indien een zoo groot mogelijk aantal dezer kanonnen wordt opgesteld, in welken gedachtengang ik 10 kanonnen als een minimum beschouw.

3°. *Eene torpedobewapening*, bestaande uit 3 onderwater-lanceerinrichtingen, waarvan een in den boeg en 2 in de breede zijde onder een hoek van 90° met de kiellijn, alle voor torpedo's van 53,3 c.M.

Toelichting.

De torpedo is een wapen in het gebruik, waarvan de zwakkere meer gelijkwaardig kan zijn aan den sterkere dan in den artilleriestrijd; zij geeft den zwakkere als het ware het middel aan de hand om hetzij den sterkere van zich verwijderd te houden, hetzij — en dit geldt vooral bij de tegenwoordige groote lanceerinrichtingen — hem aan te tasten met een wapen, dat ondanks zijne overmachtige artillerie en betere pantsering toch in staat kan zijn, tot het toebrengen van schade van beteekenis.

Om deze redenen moet, vooral voor onze vloot, de torpedo een onmisbaar bestanddeel worden genoemd van de bewapening der pantserschepen; waarbij nog dient te worden in aanmerking genomen, dat zich in onzen Archipel omstandigheden kunnen voordoen, waarbij de geografische gesteldheid van het terrein van actie een gevecht op grooten afstand onmogelijk maakt, zoodat alsdan de voordeelen, die aan het bezit van het op korte afstanden geduchte torpedowapen zijn verbonden, nog sterker naar voren springen.

De omstandigheid, dat de torpedo in vele gevallen als aanvalswapen met succes kan worden aangewend, is oorzaak, dat eene lanceerinrichting in den boeg onmisbaar moet worden geacht, als zijnde bij nadering van den tegenstander het best geëigend om een torpedo-aanval met kans op goeden uitslag te volbrengen. De voordeelen, die het torpedowapen oplevert voor gebruik in begrensde vaarwaters, leiden verder vanzelf tot de breedzijde-lanceerinrichtingen, waarbij de

opstelling dwarsscheeps de meeste kansen biedt, dat de afstand, waarop een tegenstander wordt gepasseerd, binnen den lanceerafstand valt.

4°. *Eene pantsering* overeenkomende met die van Hr. Ms. *De Zeren Provinciën* doch met dien verstande, dat de commandatoren iets grooter zal worden gemaakt, dat deze zal worden voorzien van eene afzonderlijke standplaats met uitkijktoren voor den commandant der torpedobatterij, en dat de beschermkoker voor de organen der bevelvoering tusschen commandatoren en seinstation zóó wijd zal worden genomen, dat daarin plaats is voor een soort periscoop tot het overbrengen van de kompas-aflezing van het seinstation naar den commandatoren.

5°. *Eene proeftochtsnelheid van 16 mijl, met kimkielen.*

Toelichting.

Moeielijk kan worden ontkend, dat de snelheid een der kostbaarste en tegelijkertijd ook een der meest onbetrouwbare elementen vormt van de gevechtskracht van een schip. Die meerdere kostbaarheid van groote snelheid spreekt niet alleen in de kosten van aanbouw, maar blijft ook in dienst een voortdurende oorzaak van hoogere exploitatiekosten; zij oefent dus een blijvende druk uit op het Marine-budget.

Als nu in aanmerking wordt genomen, dat de nieuwste gepantserde kruisers, waartoe onze pantserschepen, wat de pantserdikte betreft, eigenlijk zijn te rekenen, 26 à 28 mijl loopen; terwijl er reeds pantserschepen bestaan, of zijn ontworpen, waarbij de snelheid tot 22 à 24 mijl is opgevoerd, dan kan aan het geven van eene slechts weinig grootere snelheid dan die onzer bestaande schepen geen zoodanige waarde worden toegekend, dat de daaruit voortvloeiende belangrijke stijging in uitgaven evenredig moet worden geacht aan de toename in gevechtswaarde. Eene veel grootere snelheid dan 16 mijl zou toch, aangezien men het schip om financiële redenen niet grooter wenscht te maken, noodwendig ten gevolge moeten hebben dat in eene andere richting, n.l. in de bewapening of bescherming, naar beperking zou moeten worden gezocht en dit moet bepaald ongewenscht worden geacht.

Dit is de reden, waarom het schip voor geene grootere snelheid dan van 16 mijl is ontworpen.

6°. De werkingssfeer zal ongeveer gelijk zijn aan die van Hr. Ms. *De Zeren Provinciën*.

7°. Vier zoeklichten, zijnde 1 meer dan op Hr. Ms. *De Zeren Provinciën* opgesteld.

8°. Zoo min mogelijk sloepsdavits, ten einde de schootsvelden der vuurmonden ook met het oog op de oefeningen in vredetijd zooveel mogelijk vrij te hebben.

9°. Eene vuurleiding-installatie, draadloze telegraphie en alle verdere inrichtingen, die op een modern oorlogsschip niet mogen ontbreken.

Ten slotte zij hierbij aangeteekend, dat de gewichtsverdeling zoodanig moet worden ontworpen, dat ook met de bijzondere eischen, die uit een militair oogpunt aan de stabiliteit moeten worden gesteld, zooveel mogelijk rekening wordt gehouden.

De Minister van Marine,

J. WENTHOLT.

BILLAGE E VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

ADVIES betreffende de aan een Panterschip voor den Algemeenen Dienst te stellen eischen.

De Afdeeling was als volgt samengesteld:

Voorzitter: J. B. SNETHLAGE.

Leden: F. B. 's JACOB.

F. C. E. L. KOSTER.

G. F. TYDEMAN.

W. J. G. UMBROVE.

Secretaris: E. P. WESTERVELD.

Bij schrijven dd. 27 Juni 1911 S/D/B n°. 426 A geheim werden aan de 3de Afdeeling van den Raad van Defensie toegezonden de hoofdeischen, waaraan naar de meening van Uwe Excellentie een panterschip voor den algemeenen dienst zal moeten voldoen, en werd de Afdeeling uitgenoodigd Uwe Excellentie ten aanzien dezer eischen van advies te dienen.

Alvorens over te gaan tot eene meer gedetailleerde bespreking, daarvan wenscht de Raad op den voorgrond te stellen, dat hij volkomen instemt met de in hooger genoemd schrijven aan de vloot in Indië toegedachte taak, alsook met de omstandigheid dat men zich degelijk rekenschap moet geven dat de financieele gevolgen, die uit een schema van aanbouw zullen voortvloeien, niet te bezwarend mogen worden.

De Raad heeft zich daarom op het standpunt gesteld dat de gevechtswaarde van de vloot in Indië moet worden aangemerkt als een zaak van primair belang, waaruit naar 's Raads meening al dadelijk volgt dat elk der eenheden, waaruit de toch reeds zwakke kern van die vloot bestaat, zoo sterk moet wezen als -- in verband met de niet te verwaarloozen eischen van het aantal -- met onze financieele draagkracht is in overeenstemming te brengen. Behalve dit dient men echter tevens te eischen dat elk schip een volkomen gevechtseenheid is. Eene gevechtseenheid dus waarbij de inferioriteit, die ten opzichte van de reuzentegenstanders altijd aanwezig zal moeten zijn, tot de kleinst mogelijke afmetingen is beperkt.

In de nota van toelichtingen wordt gezegd dat een compromis moest worden gesloten tusschen de verschillende onderling zeer uiteenlopende eischen die aan het project moesten worden gesteld. De Raad erkent hiervan gaarne de juistheid, maar eene richtige opvatting van dit beginsel dwingt in de allereerste plaats om geen der aanvals- en verdedigingsmiddelen tot zoodanig minimum terug te brengen dat de andere dientengevolge minder goed tot hun recht zouden komen. Tot zoodanig minder goed compromis komt

men als aan een der factoren een te groote waarde wordt toegekend, en het valt naar 's Raads meening niet te ontkennen dat het hier ter beoordeeling gegeven project daarvan den stempel draagt. Dit is blijkbaar een project voor een schip, dat niet meer mag kosten dan een bepaald bedrag, en om hieraan te kunnen voldoen moest -- omdat geen vermindering kon worden gebracht in de hoofdbewapening -- aan het overige van het of- en defensief vermogen zoodanig worden te kort gedaan, dat er naar 's Raads meening inderdaad mag worden gesproken van een project, dat -- ofschoon superieur in hoofdbewapening -- op andere punten inferieur is aan onze reeds bestaande schepen.

In dit verband meent de Raad ook te moeten wijzen op de omstandigheid dat -- naar hem is medegedeeld -- het voornemen bestaat om het schip te bouwen op 's Rijks werf te Amsterdam. Hierdoor toch wordt al dadelijk de waterversplaatsing in haar geheel beïnvloed, daar de Oosterdoksbrug de maximum toelaatbare breedte beperkt, en ontstaat eene verhouding tusschen lengte en breedte, die grooter is dan in den vreemde nagenoeg algemeen voor panterschepen wordt toegepast. De Raad meent te moeten opmerken dat het bepaald ongewenscht kan heeten -- en dat het bezwaarlijk aan ons marine-materieel ten goede kan komen -- als den bouwmeesters bij de vele beperkingen, die uit anderen hoofde noodig zijn, ook ten aanzien van de breedte de handen worden gebonden en hun daardoor geen volkomen vrijheid kan worden gelaten bij het maken van hunne projecten.

Ongetwijfeld moet rekening worden gehouden met 's Lands financiën en heeft dan ook de Raad van Defensie zich af te vragen of inderdaad niet veel meer dan het bereikbare door hem wordt gevraagd. Om deze reden zal de Raad dan ook niet pleiten voor de aanschaffing van „Dreadnoughts”, maar tusschen een Dreadnought en een schip als dit ligt een zeer groot verschil, en het komt hier dus neer op het beantwoorden der vraag, of een schip als Uwe Excellentie zich voorstelt te doen bouwen aan zoodanige eischen voldoet dat voor het daaraan te besteden geld een maximum van gevechtskracht wordt verkregen.

Ofschoon de Raad gaarne erkent dat bij het hem ter inzage gegeven avant-projet in sommige opzichten eene gelukkige oplossing is gevonden voor de aan den ontwerper gestelde eischen, kan zijn eenstemmig oordeel over die eischen zelf blijkens het bovenstaande, niet in allen deele gunstig luiden. Hij is dus van oordeel dat voor het in het schip te steken bedrag geen maximum van gevechtskracht wordt verkregen.

Reeds eene vergelijking met even groote -- of nagenoeg even groote -- vreemde panterschepen of pantserkruisers doet zien dat men het elders wel mogelijk acht schepen te

bouwen, die zwaarder zijn bewapend, in sommige opzichten beter zijn beschermd en grooter snelheid hebben dan het avant-projet aangeeft, zoodat een oppervlakkig beoordeelaar onwillekeurig den indruk moet krijgen dat hier te lande — door welke oorzaken dan ook — geen kans wordt gezien de beschikbare waterverplaatsing zoo nuttig te besteden als ginds.

De Raad meent met name de aandacht te moeten vestigen op:

1°. den Oostenrijkschen gepantserden kruiser Sankt Georg met 7400 ton waterverplaatsing, gebouwd in 1903; ¹⁾

2°. het kort geleden in bouw gegeven Zweedsche pantser-schip F van 6800 ton waterverplaatsing, bewapend met:

4 kanons van 28 c.M. L/45

8 „ „ 15 „ L/50

6 „ „ 7.5 „

voorzien van een gordelpantser, dik 200—150—60 m.M. en hoog 2 Meter, terwijl met werktuigen van 17500 I. P. K. een snelheid van 22.5 mijl wordt verwacht. ²⁾

Maar ook afgescheiden hiervan kan de Raad zich met meerdere hoofdeischen niet vereenigen en wel om de redenen als daarbij voor ieder afzonderlijk bij de bespreking dier eischen vermeld.

Ten aanzien van de door Uwe Excellentie sub 1°. t/m 9°. genoemde hoofdeischen met derzelver toelichting wordt het navolgende opgemerkt:

Ad sub 1°. De hoofdbewapening.

Met de overwegingen, die hebben geleid tot de keuze van een kaliber van 28 c.M. L/45 benevens met die welke betrekking hebben op het aantal dier vuurmonden, kan de Raad zich vereenigen; slechts moet worden opgemerkt dat het de aandacht heeft getrokken, dat de vuursectoren der beide barbettetorens niet grooter zijn dan 260° — alzo kleiner dan op de schepen type Kortenaar (280°) — en dat het wenschelijk wordt geacht deze zoo mogelijk grooter te maken.

Wel is waar zijn op de schepen type *Regentes* deze vuursectoren ook 260°, doch de Raad zoude het zeer betreuren indien ook nu weer deze kleine vuursectoren werden gehandhaafd, en zulks te meer omdat op de nieuwste slagschepen der meeste groote mogendheden deze vuursectoren 270° en meer bedragen.

1) Voor de gegevens wordt verwezen naar Taschenbuch der Kriegsflotten 1911, bladz. 99 en 296.

2) Betreffende het hier bedoelde Zweedsche Pantser-schip stonden den Raad de volgende gegevens ten dienste:

bewapening: 4 kns van 28 c.M. L/45 in twee torens, voor en achter in de midscheeps;

8 kns van 15 c.M. L/50 waarvan 2 in één toren, vurende recht vooruit over den voorsten toren van 28 c.M.;

3, elk in een toren aan elke zijde, waarvan 2 recht vooruit en 2 recht achteruit kunnen vuren.

Er kan dus met 6 kns van 15 c.M. recht vooruit worden gevuld en met 4 recht achteruit;

6 kns van 7.5 c.M. zonder schilden; enkele kanonnen van 3.7 c.M.

Munitieverstrekking. 80 schoten per kanon van 28 c.M. 125 schoten per kanon van 15 c.M. Omtrent de munitieverstrekking der kns. van 7.5 c.M. werden geen juiste gegevens verkregen; deze zal echter minstens 200 schoten per kanon bedragen.

Pantsering. Gordel. 200—150—60 m.M., 2 Meter hoog; (1 M. boven en 1 M. onder water); pantserdek: 40—30 m.M.; citadel van kuildek tot opperdek: 100 m.M. groote torens: voorplaat 200, torenwal 200, ondertoren 150 m.M.

Kolenberging. 340 ton (desnoods 700 ton).

Vaart. 22.5 mijl.

Vermogen. 17 500 I. P. K.

Waterverplaatsing. 6800 ton.

Bemannig. 400 man.

Ad sub 2°. De nevenbewapening.

Ten aanzien van de kwestie der nevenbewapening wenscht de Raad voorop te stellen dat de uitwerking van een treffer nimmer beneden zekere minimum eischen mag blijven en dat — vooral voor het gevecht over dag — betwijfeld wordt of de uitwerking van een treffer met een brisant-granaat van 10.5 c.M. niet reeds onder het minimum valt. Uit dien hoofde is de Raad van oordeel dat aan eene nevenbatterij als op het in aanbouw zijnde Zweedsche schip verre de voorkeur moet worden gegeven en een onderzoek in deze richting daarom alle aanbeveling verdient.

Mocht dit onderzoek uitwijzen dat zulk een batterij zonder het zwaar geschut te verminderen onmogelijk kan worden opgesteld op een schip als overigens noodig geoordeeld dan acht ook de Raad noodgedrongen de keuze van één kaliber, van 10.5 c.M. als middelbaar tevens anti-torpedogeschut te rechtvaardigen, mits — in verband met dit dubbele doel — ook pantsergranaten worden verstrekt.

Het wordt echter in elk geval zeer ongewenscht geacht deze kanonnen zoo weinig beschermd op te stellen en hun munitie-aanvoer van af de liften in het geheel niet te beschermen als in de bedoeling ligt. Niet alleen toch zal dit geschut moeten dienen om overdag schade toe te brengen aan 's vijands licht beschermde deelen en aan zijn bemanningen, een taak, die het in den tegenwoordigen tijd niet kan vervullen bij onbeschermd opstelling, maar ook ter verzekering van een intact blijven dezer kanonnen voor het afweren van torpedoboot-aanvallen is de bescherming daarvan van groot gewicht. De waarde van deze bescherming wordt trouwens allerwege in den vreemde zoo erkend dat verdere motiveering overbodig kan heeten. Eene opstelling der kanons van 10.5 c.M. in een kazemat, gepantserd met minstens 10 c.M. van het beste pantsermateriaal wordt alzoo dringend noodig geacht.

Men vergete toch niet dat deze kanonnen van 10.5 c.M. tevens dienst doen als middelbare batterij en het is dus in geen deele raadzaam om wat de bescherming dier batterij betreft — ten opzichte van die op onze laatste pantser-schepen, welke bovendien van grooter kaliber is — naar beneden te gaan, zooals thans door eene opstelling in *open* schilden zou geschieden.

Ad sub 3°. De torpedobewapening.

Gelijk in de nota van toelichting wordt gezegd kan het torpedowapen voor den zwakkere juist daarom van zooveel waarde zijn, omdat hij in staat is onder sommige omstandigheden den sterkere hiermede eenigszins op afstand te houden en omdat hij daarin een middel kan hebben om door eene *offensieve* handeling voordeelen te verkrijgen.

Hieruit volgt logisch dat — als de zeer bijzondere omstandigheden, die zich in onzen Archipel kunnen voordoen, eens voor een oogenblik buiten beschouwing worden gelaten — zoodanige opstelling der torpedobatterij de voorkeur verdient, waarbij zonder groote koersverandering naar alle zijden kan worden gelanceerd. Dit beginsel van het „all round fire” wordt, wat de artilleriebewapening betreft, zoo veel mogelijk hoog gehouden; tot dusverre vond het bij ons ook toepassing in de torpedobewapening en het is wel de moeite waard hier te relevereren dat destijds de torpedobewapening van de *Hertog Hendrik* nog tijdens den afbouw werd gewijzigd omdat de juistheid van dit beginsel werd erkend. Moest — ten bate eener krachtiger artilleriebewapening — op de torpedobewapening — als zijnde een secundair wapen — gewicht wordt bespaard, zooals op de *Heemskerck*, dan werd toch niet uit het oog verloren dat eene boeglan-ceerinrichting de meeste voordeelen biedt bij den aanval en eene heklanceerinrichting bij den terugtocht. Er zullen dus zeer overwegende redenen moeten zijn om voor dit schip af te zien van de logische oplossing, die op *Hertog Hendrik* en *Tromp* aan het vraagstuk der torpedobewapening is gegeven.

In de nota van toelichting heeft de Raad hiervoor geen andere reden kunnen vinden dan deze:

dat onze schepen in den Archipel den strijd zullen kunnen aanbinden in nauwe vaarwaters waarbij in het passagegevecht aan eene breeddezij-lanceerinrichting voordeelen moeten worden toegekend. De juistheid van dit argument wordt gaarne erkend, maar de Raad wenscht daaraan toe te voegen dat hij het niet van zoodanige waarde acht om daarmee de afwijking van de zijns inziens meest logische oplossing te rechtvaardigen. Wie zegt ons dat wij er in zullen slagen een vijand te lokken naar een voor ons gunstig maar voor hem gevaarlijke terrein en — gesteld dat hij zich in de nabijheid daarvan waagt — wie waarborgt ons dat het verloop van den strijd dan juist zoo zal wezen als wij ons dit voorstellen en dat de vijand er niet in slaagt ons te dringen naar de open zee? Onze Archipel is zoo uitgestrekt dat het naar 's Raads meening beter is om, wat de bewapening onzer schepen betreft, niet te veel te zetten op deze eene kaart. Hebben wij bij het uitbreken van een oorlog een schip als dit gereed voor den dienst in Nederland, dan zullen wij het natuurlijk ook gebruiken en het is niet noodig omstandig uiteen te zetten van hoeveel waarde het bezit van een hekbuis ook in dit geval kan zijn.

Om deze redenen acht de Raad de toevoeging van eene heklanceerinrichting beslist noodig. Mochten tegen deze gewichtsvermeerdering overwegende bezwaren bestaan, dan wordt aan eene installatie der lanceerinrichtingen als aan boord van *Hertog Hendrik* en *Tromp* doch met de heklanceerinrichting onder water in stede van boven water, verre de voorkeur gegeven boven die van het avant-projet.

Ad sub 4°. De pantsering.

Aangezien verzwarende van gordelpantser noodwendig aanleiding moet geven tot belangrijke vergrooing der waterverplaatsing, kan de Raad zich vereenigen met het denkbeeld om te blijven vasthouden aan de eischen, die tot dusverre te onzent op dit punt werden voldoende geacht. Het is echter naar 's Raads meening noodig om den gordel zoodanig aan te brengen dat hij na verbruik van den halven kolenvoorraad even hoog boven water uitsteekt als daaronder, ten einde te voorkomen, dat reeds bij eene helling van het schip van enkele graden de bovenkant van het pantser gelijk komt met het wateroppervlak.

Met de voorgestelde dikte der pantsering van de munitieaanvoerkokers en van den beschermkoker der communicatiemiddelen tusschen commandotoren en seinstation kan de Raad zich vereenigen, doch meent daaraan te moeten toevoegen dat zulks geschiedt in de veronderstelling dat hiervoor pantsermateriaal van de allerbeste kwaliteit zal worden gebruikt.

De voorgestelde constructie van den commandotoren wordt eene goede oplossing geacht van het vraagstuk dat zich daarbij voordeed. Minder gunstig oordeelt de Raad echter over de dikte van de pantsering van den commandotoren waarvoor — ware het slechts wat de voorste helft betreft — een dikte van 250 m.M. noodig wordt geacht, als op de schepen type *Koningin Regentes*, met den geheelen toren het geval is, terwijl het bovendien geen aanbeveling verdient om het pantser van het verhoogde verticale gedeelte dunner te maken. Mede komt de dikte van de dekplaat te gering voor.

De Raad is verder van meening dat de voorgestelde constructie van torenwal en pantsering ondertoren ernstige nadeelen bezit en dat de voorkeur moet worden gegeven aan eene constructie waarbij beiden eenzelfde breedte krijgen, opdat de rolrand van de draaischijf niet kan worden ontzet door een toevalstreffer in den hoek tusschen pantsering ondertoren en opperdek. Het geven van grootere dikte aan de pantsering van den ondertoren verdient aanbeveling.

Verder wordt — wat dit onderdeel betreft — nog opge-

merkt dat het noodig wordt geacht een zoo belangrijk onderdeel der vuurleiding als de afstandsmeters te beschermen tegen scherfwerking.

Ad sub 5°. De snelheid.

De Raad erkent gaarne de juistheid van hetgeen in de nota van toelichting is gezegd omtrent den invloed, die door het opvoeren van de snelheid op de exploitatiekosten wordt uitgeoefend, en hij vindt dat daarin dan ook voldoende kracht ligt om de snelheid van het nieuwe schip niet zoo groot te maken als voor vreemde pantserschepen tegenwoordig *algemeen* als eisch wordt gesteld.

Niettemin mag niet worden vergeten dat de snelheid een zeer voorname plaats inneemt onder de middelen welke moeten dienen om de wapens beter tot hun recht te laten komen.

De invloed, die door de snelheid wordt uitgeoefend is te onderscheiden in:

1°. een invloed in *strategischen* zin waarvoor zij vooral voor schepen, die moeten ageeren in een zoo uitgestrekt gebied als onzen Oost-Indischen archipel, *nooit groot genoeg kan zijn*;

2. een invloed in taktischen zin, d. w. z. op het verloop van den eigenlijken strijd.

Deze laatste soort van invloed is geen absolute doch een betrekkelijke, d. w. z. de invloed van een verschil in snelheid van 3 mijl, als bestaat tusschen even sterke eskaders waarvan het eene 12 en het andere 15 mijl loopt, is — bij denzelfden gevechtsafstand — even groot als die van een verschil van 4 mijl bij snelheden van 16 en 20½ mijl en van 4½ mijl bij snelheden van 18 en 22¼ mijl.

Nu wordt — wat de taak onzer vloot betreft — voorop gesteld dat zij in staat moet wezen een vijand te noodzaken tot krachtsontwikkeling en zulk een krachtsontwikkeling is niet mogelijk zonder dat tegenover onze vloot schepen worden gesteld, die goed beschermd zijn en zwaar gescht voeren. Dit zijn dus pantserschepen, want de zeer snelle gepantserde kruisers van 26 en 28 mijl snelheid, die men tegenwoordig aantreft bij de vloeten der groote zeemogendheden, hebben een bijzondere taak bij de hoofdmacht te vervullen en het is al zeer onwaarschijnlijk dat dergelijke uiterst kostbare gevechtseenheden aan die bijzondere taak zullen worden onttrokken voor hetgeen toch ten opzichte van het doel der hoofdmacht altijd als een bijzaak moet worden beschouwd. Het is dus naar 's Raads meening niet logisch om ons bij het bepalen der aan dit schip te geven snelheid te laten leiden door de gedachte dat het er tegenover zulke snelle schepen niet op aankomt of de onze 8 of 10 mijl minder loopen.

Ten opzichte van de *waarschijnlijke* tegenstanders, nl. de *pantserschepen*, staat de zaak echter anders. Slechts Italië en Argentinië bezitten, of laten bouwen, pantserschepen die meer loopen dan 22 mijl en niemand zal kunnen beweren dat er voor ons veel kans is met deze mogendheden in moeilijkheden te geraken. Alle overige mogendheden, ook die, welke wij tegenover ons zouden kunnen krijgen, gaan niet boven de 22 mijl en de vraag, die wij moeten stellen, is dus deze: hoe klein kan de snelheid onzer pantserschepen zijn om tegenover deze tegenstanders taktisch niet te veel in het nadeel te komen. En dan is de Raad van meening, dat een verschil in snelheid van 4 mijl de *uiterste toelaatbare grens* moet worden geacht. Wordt dit verschil grooter dan kan de tegenstander ons bijv. in betrekkelijk korten tijd het voordeel ontnemen van de zon, of zich ten opzichte van onze schepen, met hun toch reeds beperkte vuursectoren, van het zware gescht, artilleristisch in een te gunstige positie plaatsen.

Tot dusverre is nog gezweven van de voordeelen die aan het bezit van een groote snelheid zijn verbonden om de torpedo als aanvalswapen — zijnde in dezen vorm het wapen bij uitnemendheid van den zwakkere — goed tot haar recht te laten komen. Mede werd niets gezegd over de grootere voor-

deelen, die eene groote snelheid oplevert bij een mogelijken terugtocht. Deze beide overwegingen leiden er echter toe om — vooral ook met het oog op hetgeen omtrent de voor ons zeer groote strategische waarde van de snelheid werd gezegd — het uit een taktisch oogpunt toelaatbaar geachte maximum verschil ook inderdaad te beschouwen als iets waar men niet beneden mag gaan.

Maar er zijn nog meer redenen. Uit den aard der zaak vernieuwen wij ons materieel langzaam. Het thans voorgestelde schip zal jaren lang behooren tot onze vloot. Schepen die na dit schip komen, zullen wel wederom wat krachtiger zijn, want ook aan de gevechtswaarde worden bij ons langzaam maar zeker hoogere eischen gesteld. Dit zelfde verschijnsel kunnen wij — zij het ook in veel sterker mate — bij het materieel van andere zeemogendheden zien; ook wij kunnen daaraan — de practijk bewijst het — niet ontkomen.

De Raad acht het bepaald onraadzaam hiervoor de oogen te sluiten en het valt zijns inziens te betreuren, dat men bij het ontwerpen van *de Zeven Provinciën* niet reeds gelet heeft op de teekenen des tijds en de snelheid wat grooter heeft genomen. Waar bij alle andere mogendheden — tot zelfs bij de kleinste — geleidelijk hoogere eischen aan de snelheid worden gesteld, zijn wij eerder achteruit gegaan dan vooruit, zoodat de inferioriteit onzer schepen op dit punt hoe langer hoe grooter dreigt te worden, als ook nu geen stap wordt gedaan tot het verkrijgen van meer snelheid.

Houden wij nu nog vast aan de vaart van 16 mijl, dan zullen eventueele tegenstanders in de toekomst met ons eskader spelen als de kat met de muis.

Eene proeftochtsnelheid van 18 mijl (met kimkielen te behalen), wordt op grond van het bovenstaande, door den Raad het *uiterste minimum* geacht waartoe financieele overwegingen ons mogen brengen.

Ad sub 6°. De werkingssfeer.

Hiermede kan de Raad zich volkomen vereenigen.

Ad sub 7°. De zoeklichten.

Van de vermeerdering van het aantal zoeklichten tot 4 heeft de Raad met genoegen kennis genomen, vooral omdat de geprojecteerde wijze van opstelling de noodige waarborgen biedt voor het verlichten van den geheelen horizon. Uit de overgelegde teekeningen blijkt echter dat het in de bedoeling ligt om den diameter dier zoeklichten niet grooter te nemen dan 90 c.M., zooals op de laatste schepen wordt aangetroffen. Met dergelijke zoeklichten kan — naar den Raad bekend is — een torpedovaartuig onder de gunstigste omstandigheden eerst op ± 1500 meter worden ontdekt, hetgeen in verband met de grootere draagwijdte der moderne torpedo's en met het meerder weerstandsvermogen der tegenwoordige groote torpedovaartuigen te gering wordt geacht.

Aangezien naar 's Raads meening tegen vergroting van den diameter geen overwegende bezwaren kunnen bestaan, wordt het noodig geacht, het avant-projet ook op dit punt te herzien. Hierbij zij aangeteekend dat de nieuwste Engelsche schepen zoeklichten hebben van 120 à 130 c.M. middellijn; de nieuwe Deutsche pantserschepen zelfs van 150 c.M. middellijn, met welke laatste een torpedovaartuig tot op 3000 meter kan worden ontdekt.

Ad sub 8°. Vermindering van het aantal sloepsdavits.

Met dit denkbeeld wordt om de in de toelichtingen gegeven redenen door den Raad geheel ingestemd.

Toch meent de Raad hierbij de aandacht te moeten vragen voor toepassing van laadboomen, althans aan één der masten; en wel omdat deze laadboomen, met bijbehorende krachtige lieren, uitstekende diensten zullen kunnen bewijzen voor het vlog overnemen van steenkolen uit laadprauwen. Vooral in

Oost-Indië kan zulks in vele gevallen ten goede komen aan den voor kolen laden benodigden tijd.

Naar 's Raads meening moet het wenschelijk worden geacht om — in verband met de groote vlucht die de motoren-techniek — heeft genomen — alsnog eene proef te nemen met een oliemotor voor den dienst ter reede, w. o. te begrijpen het afkoelen der munitiebergplaatsen. De Raad acht de daaraan verbonden voordeelen zoo overwegend dat voor herhaling van deze proef alleszins aanleiding kan zijn.

Eindelijk meent de Raad te moeten opmerken dat bij het nu vervaardigde avant-projet opnieuw in het oog springt welk een nadeelige invloed wordt uitgeoefend op de toegankelijkheid van het benedenschip en ook op de voor volkslogies overblijvende ruimte door het streven verschillende categorieën van officieren, machinisten en onderofficieren in afzonderlijke verblijven onder te brengen of daarvoor hutten te maken. Hierdoor wordt het benedenschip hokkerig, het verkeer moeielijk en het schoonhouden tijdroovend en lastig; ook de ventilatie ondervindt hiervan nadeelen.

De Raad is van oordeel dat hier te lande op dit punt verder wordt gegaan dan in den vreemde; terwijl bij hem de overtuiging bestaat dat op andere wijze even goed aan redelijke eischen kan worden voldaan. Zoo moet uit de omstandigheid, dat de op het logementschip *Schorpioen* gevolgde wijze van beschieting goed voldoet, worden afgeleid dat het zeer wel uitvoerbaar is te achten om ook de onderofficieren met den sergeantsrang in hangmatten te laten slapen, waardoor op dat schip een flink ruim en luchtig volkslogies is verkregen.

Op grond van een en ander geeft de Raad derhalve in overweging:

- op het nieuwe schip de adelborsten 1ste klasse geen afzonderlijk verblijf te geven, doch mede gebruik te doen maken van de longroom;
- evenzoo de adjunct-machinisten gebruik te doen maken van het machinisten-logies;
- voor de sergeant-onderofficieren geen hutten te maken.

Behalve de reeds genoemde voordeelen verwacht de Raad van het houden eener gemeenschappelijke tafel door de sub *a* en *b* genoemde categorieën ook een goeden invloed op hare militaire vorming, terwijl mede eenige vermindering van bedienend personeel mogelijk zal blijken te zijn.

Ten aanzien van de inrichting van de beschieting in het algemeen vestigt de Raad bovendien de aandacht op de gewichtsbesparing, die kan worden verkregen door — zooals o.a. op Engelsche schepen gebruikelijk is — het wegtimmeren van spanten enz. achterwege te laten. Door het verstrekken van smaakvol meubilair wordt daar te lande op zeer voldoende wijze voor de noodige netheid en comfort gezorgd.

Met het bovenstaande verneemt de Raad te hebben voldaan aan den door Uwe Excellentie kenbaar gemaakten wensch 's Raads advies te vernemen aangaande de hoofdeischen, die naar Uwe meening moeten worden gesteld aan de gevechtseenheden, waaruit de kern zal moeten bestaan van de vloot, waaraan de verdediging van 's Lands belangen in Indië moet worden toevertrouwd.

De Raad is uit den aard der zaak geenszins blind voor het feit, dat het schip om aan de door hem gestelde eischen te voldoen eene grootere waterverplaatsing zal moeten krijgen dan het projet aangeeft en dientengevolge ook duurder zal moeten zijn.

De Raad meent hierbij echter te moeten opmerken, dat men zich door deze grootere kosten niet al te zeer mag laten afschrikken omdat de *exploitatiekosten* van het grootere schip — en het zijn deze kosten die in *hoofdzaak* het budget drukken — volstrekt niet evenredig aan de waterverplaatsing zullen stijgen. Het — vooral in Indië — belangrijkste deel dier exploitatiekosten, n.l. de post traktementen der beman-

ning, zal slechts eene geringe verhooging ondergaan omdat de voor het grootere schip meer benoodigde bemanning zoo goed als uitsluitend uit machinekamerpersoneel beneden den rang van sergeant zal bestaan.

Wij staan met de plannen voor dit nieuwe schip voor een nieuw beginpunt in den aanbouw van materieel; er is in zake het voor Indië benoodigde materieel eene bepaalde richting gekozen, nadat daarover door eene Staatscommissie rapport is uitgebracht. De taak van onze vloot is duidelijk geformuleerd; zij zal een voornaam *zoo niet het voornaamste aandeel* moeten hebben over de middelen, die een vreemde mogendheid moeten noodzaken onze rechten te eerbiedigen. De toestand waarin de vloot verkeert moet alzoo worden beschouwd als een Staatsbelang waarvoor, naar den Raad van Defensie meent, eene Koloniale Mogendheid als Nederland zich de offers getroosten moet die het vordert.

Naar zijne meening zijn de door hem gestelde eischen *al zoo laag mogelijk*; gaat men nog lager dan wordt naar zijne vaste overtuiging het in zulk een schip gestoken bedrag verspild en schijnt hem geen *juist* compromis verkregen tusschen 's lands belangen en 's lands draagkracht. Elke vermindering in de eischen doet toch in zijn oog gebreken ontstaan waardoor *zoowel het landsbelang als de richtige benutting van 's lands draagkracht wordt geschaad*.

Door den voorzitter wordt bij dit advies eene afzonderlijke nota gevoegd.

Hellevoetsluis, den 21sten Juli 1911.

De secretaris,

(get.) E. P. WESTERVELD.

De voorzitter,

(get.) J. B. SNETHLAGE.

BEHOORT BIJ BIJLAGE E VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

NOTA.

Ondergeteekende wenscht hierbij te doen blijken van zijn oordeel, afwijkend van het advies van de 3de afdeeling van den Raad van Defensie, voor zooverre betreft de nevenbewapening van het ontwerp pantserschip.

Volgens het oordeel van ondergeteekende is het doel van de neven-batterij niet alleen om in het gevecht de onbeschermde deelen van het vijandelijk schip te vernielen, maar ook om de licht gepantserde en schervvrije opstellingen van den vijand aan te tasten en te beschadigen, en zeer zeker ook de neven-batterij van den vijand zoo mogelijk buiten gevecht te stellen door rechtstreeksche treffers.

Op bijgevoegden staat zijn, voor zoover die ter zijner beschikking waren, eenige gegevens verzameld van de dekking neven-batterij op Duitsche, Engelsche, Fransche, Amerikaanse en Japansche pantserscheepen.

Uit dien staat moge blijken, dat tegen de neven-batterijen dier schepen, bij rechtstreeksche treffers met het kanon van 15 c.M. nog eene belangrijke uitwerking kan worden verkregen, terwijl die uitwerking niet verwacht mag worden van brisant granaten van 10,5 c.M.

Welke de uitwerking dezer laatste zal zijn bij het treffen van een plaat bijv. van 10 c.M. hard staal, is ondergeteekende

niet bekend, proeven zouden dit moeten uitmaken, hij vermoed echter *nihil*.

Als anti-torpedogeschut acht hij het kanon van 7,5 c.M. s.a. alleszins voldoende en oordeelt hij een grooter kaliber daarvoor eerder nadeelig dan voordeelig.

Volgens zijne vaste overtuiging is een compromis tusschen neven-batterij en anti-torpedogeschut, ter gewichtsbeparing, eene onmogelijkheid en maakt men door kanonnen van 10,5 c.M. als neven-batterij op onze pantserscheepen op te stellen, de kansen in den strijd zoodanig ongelijk, dat wij noodwendig tegen tegenstanders van dezelfde tonnenmaat het onderspit moeten delven, laat staan tegen grootere schepen.

Voor zoover hem bekend, heeft men tot nog toe bij alle mogendheden onderscheid gemaakt tusschen middelbaar geschut en anti-torpedogeschut.

De voorgestelde proef tot vereeniging dezer twee soorten in één kaliber van 10,5 c.M. acht hij hoogst gevaarlijk en in geen enkel opzicht te rechtvaardigen.

De Schout-bij-nacht,

(get.) J. B. SNETHLAGE.

Amerika.

	Ton.	Maximum pantser.			
		Commd. toren.	Gordel.	Zware	Midd.
				artillerie.	
<i>Pantserscheepen.</i>					
Wyoming	27700	305	$\frac{279}{127}$	$\frac{305}{279}$	165
Arkansas					
Florida	23400	305	$\frac{280}{203}$	$\frac{305}{203}$	165
Utah					
Deleware	22400	—	—	—	127
North Dakota.					
Michigan	17900	305	$\frac{305}{203}$	—	—
South Carolina					
Mississippi.	14700	229	$\frac{229}{102}$	$\frac{305}{165}$	178
Idahe					
6 New-Hampshire . .	18000	229	$\frac{229}{102}$	$\frac{305}{165}$	178

	Ton.	Maximum pantser.			
		Commnd. toren.	Gordel.	Zware	Midd.
				artillerie.	
5 Virginia	16300	229	$\frac{279}{102}$	$\frac{305}{165}$	152
3 Maine.	13700	254	279	305	140
3 Alabaina	12350	254	419	356	$\frac{152}{127}$
2 Kearsage	12500	254	$\frac{420}{305}$	$\frac{432}{280}$	140
Jowa.	12900	254	355	$\frac{381}{203}$	178
3 Indiana	11900	254	$\frac{457}{355}$	$\frac{432}{388}$	152
<i>Pantserkruisers.</i>					
3 Montana.	16200	229	$\frac{127}{76}$	229	127
6 South Dakota.	15400	229	$\frac{152}{89}$	$\frac{165}{152}$	127
3 St. Louis	11000	127	102	—	102
Brooklyn	10200	188	76	203	102
New-York	8300	190	102	$\frac{165}{102}$	102
<i>Beschermde kruisers.</i>					
3 Chester	4760	—	51	—	—
6 Facoma	3570	—	—	—	—
2 Columbia	8400	127	—	—	—
2 Albany	4000	102	—	—	—
Olympia	6660	127	—	114	102
2 Raleigh	3400	51	—	—	—
Baltimore	5570	76	—	—	—

Japan.

<i>Pantsterschepen.</i>					
2 Kawatschi	20800	—	$\frac{305}{127}$	—	—
Aki	20100	—	$\frac{240}{127}$	$\frac{229}{178}$	152
Satsuma	19500	—	$\frac{229}{102}$	$\frac{305}{203}$	152
2 Katori	± 16500	$\frac{229}{127}$	$\frac{229}{102}$	$\frac{229}{152}$	152
3 Mikasa	± 15400	356	$\frac{229}{102}$	254	152
Fuji	12600	355	$\frac{457}{100}$	$\frac{355}{152}$	152
Iwami (ex Orel).	13700	254	$\frac{195}{100}$	$\frac{254}{203}$	$\frac{152}{76}$
2 Sagami (ex Peresojet) Pobjeda	12880	$\frac{152}{102}$	$\frac{229}{102}$	$\frac{254}{203}$	127
Hizen (ex Retvisan)	13100	254	$\frac{229}{50}$	254	127
Fango (ex Poltawa)	11100	305	$\frac{381}{229}$	254	127

	Ton.	Maximum pantser.			
		Commnd. toren.	Gordel.	Zware	Midd.
				artillerie.	
<i>Pantserkruisers.</i>					
2 Kurama	14800	203 152	178 102	178	152 127
2 Ikoma	14000	203	178 102	178	127
2 Nischin	7750	15	150 76	150	150
Azuma	9500	356	178 90	152	152
Aso	7850	160	200 100	170	80
3 Iwate.	9900	356	178 100	152	152
Jakumo.	9800	356	178 90	152	152
<i>Beschermde kruisers.</i>					
Tone	4200	102	—	—	—
Tsugaru	6800	152	—	—	—
Soja	6600	152	—	—	—
2 Kasagi	4900	102	—	—	—

Engeland.

<i>Panterschepen.</i>					
4 Conqueror	23000	—	305	—	—
			102		
2 Colussus	20600	—	254	279	—
			127		
Neptune	20200	300	254	279	—
			76		
3 Vanguard	± 21000	254	254	279	—
		127	102	254	
3 Superb	± 20000	305	279	305	—
		203	102	279	
Dreadnought	± 20000	279	279	279	—
		305	102		
2 Agamemnon	16750	76	305	355	—
			102	178	
8 Africa	16600	305	229	203	178
		76	51	178	
2 Triumph	12000	279	178	229	178
			76	203	
8 Queen	15250	305	229	254	152
		76	76	203	
5 Albemarle	14200	305	178	279	152
		76	38		
6 Vengeance	13150	305	152	254	127
		76		203	
9 Victorious	15150	355	229	355	152
		76		254	
<i>Pantserkruisers.</i>					
2 Australia	19100	254	208	178	—
			102		

	Ton.	Maximum pantser.			
		Commnd. toren.	Gordel.	Zware	Midd.
				artillerie.	
2 Princess Royal . . .	± 28000	254	248 102	254	—
Indefatigable	19050	254	203 102	178	—
3 Indemitable	± 19000	305 203	178 102	178	—
3 Defense	14800	305 76	152 76	203 178	203 178
4 Achilles	13750	254	152 76	152	152
6 Roxburgh	11000	—	152 51	—	152
9 Cornwall	9950	—	102 51	—	127 102
4 King Alfred	14300	305	152 102	152	127
6 Bacchante	12200	305	152 127	152	127
<i>Beschermde kruisers.</i>					
2 Challenger	5970	152	—	—	—
7 Spartiate	11150	152	—	—	152 114
2 Terrible	14400	305	—	—	152 51
2 Royal Arthur	7800	305	—	152	152 51
6 Gibraltar	7820 7450	305	—	—	152 51

Duitschland.

<i>Panterschepen.</i>					
5 Schlesien	13200	300 140	240 100	280 250	170 170
5 Lothringen	—	—	225 100	—	170 150
5 Mecklenburg	11800	250 140	225 100	250	150 140
5 Kaiser Barbarossa . .	11150	250 150	300 100	250	150
2 Worth	10060	300	400	300	40
<i>Pantserkruisers.</i>					
2 Scharnhorst	11600	200	150	170 150	150 120
2 Yorck	9500	150 80	100	150	100
2 Friedr. Karl	9000	150	100 80	150	100
Prinz Heinrich	8900	150	100 80	150	100
Fürst Bismarck	10700	200	200	200	100

Frankrijk.

	Ton.	Maximum pantser.			
		Commd. toren.	Gordel.	Zware.	Midd.
				artillerie.	
<i>Panterschepen.</i>					
3 Courbet	23470	300	<u>270</u> 180	270	180
6 Condorcet	18400	300	<u>250</u> 150	<u>300</u> 220	—
4 Vérité	14780	<u>300</u> 250	<u>280</u> 180	<u>320</u> 280	<u>200</u> 180
2 Patrie.	14870	<u>300</u> 250	<u>280</u> 80	<u>320</u> 280	160
Suffren	12730	274	<u>300</u> 230	<u>290</u> 250	110
Henri IV	8950	240	<u>280</u> 180	<u>270</u> 210	<u>102</u> 80
Bouvet	12000	250	<u>400</u> 125	<u>370</u> 320	100
3 Gaulois	11280	300	<u>400</u> 250	<u>320</u> 270	83
Masséna	12320	400	<u>450</u> 350	<u>400</u> 370	100
Carnot	12150	220	<u>450</u> 250	370	100
Charles Martel	11900	220	<u>450</u> 275	<u>370</u> 320	100
Jauréginbery	11900	220	<u>450</u> 200	<u>370</u> 320	100
Brennus	11370	120	<u>450</u> 250	<u>450</u> 400	100
<i>Pantserkruisers.</i>					
2 Waldeck Rousseau .	14000	200	<u>150</u> 130	—	<u>150</u> 125
Ernest Renan	13640	200	<u>150</u> 100	—	<u>150</u> 100
Jules Michelet	12570	—	<u>150</u> 80	—	<u>200</u> 160
3 Victor Hugo	12550	—	<u>150</u> 80	—	<u>140</u> 125
4 Adm. Aube	10000	174	<u>150</u> 80	—	<u>174</u> 100
3 Montcalm	9510	136	<u>150</u> 80	—	<u>179</u> 100
3 Kléber	7710	140	<u>102</u> 80	—	<u>150</u> 140
Jeanne d'Arc.	11270	150	<u>150</u> 40	—	<u>240</u> 75

				ongehard	gehard
het kanon van 15 c.M.	{	lang 40 kal.	doorboort bij de	{ 426	315
snelvuur	{	" 45 "	monding	{ 462	340
Krupp	{	" 50 "	m.M. staal.	{ 496	365
	{	" 40 "	doorboort	{ 320	235
idem.	{	" 45 "	op	{ 349	255
	{	" 50 "	2000 M.	{ 378	275
	{	" 40 "	doorboort	{ 236	175
idem.	{	" 45 "	op	{ 258	190
	{	" 50 "	4000 M.	{ 281	205
	{	" 40 "	doorboort	{ 173	125
idem.	{	" 45 "	op	{ 189	140
	{	" 50 "	6000 M.	{ 206	150

BIJLAGE F VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

NOTA naar aanleiding van het door de 3de afdeeling van den Raad van Defensie uitgebrachte advies omtrent de aan een pantserschip voor den algemeenen dienst te stellen eischen.

Naar aanleiding van dit door den Raad van Defensie uitgebrachte advies heeft ondergeteekende de eer het navolgende op te merken.

In de eerste plaats wenscht hij mede te deelen dat bij het stellen der aan den Raad om advies gegeven eischen omtrent een in aanbouw te brengen pantserschip voor den algemeenen dienst, door hem het standpunt is ingenomen dat aan de waterverplaatsing van dat schip zekere grenzen moesten worden gesteld, omdat een grooter schip noodwendig duurder zou moeten worden en daardoor hetgeen voor nieuwen aanbouw op hoofdstuk VI der Staatsbegroting beschikbaar kan worden gesteld noodwendig zou moeten worden overschreden.

Dat op die eischen *tevens* van invloed zou zijn geweest de wensch om het schip te doen bouwen op 's Rijks werf te Amsterdam, als wanneer van zelf een grens zou zijn gesteld aan de breedte, omdat aan die werf gebouwd, het schip de Oosterdoksluis zou moeten kunnen passeeren, wordt door ondergeteekende beslist ontkend.

Voorts zij medegedeeld dat voor dit van het bestaande type eenigszins afwijkende schip, nieuwe sterkteberekeningen moesten worden gemaakt, welke om hare uitvoerigheid nog niet gereed waren, toen het tijdstip was aangebroken om het avant-projet van het nieuwe schip aan den Raad van Defensie ter overweging toe te zenden.

Die berekeningen zijn inmiddels gereed gekomen en daaruit blijkt — een resultaat dat zeker niet verwacht werd — dat nog verschillende gewichtsverminderingen op de verbanddeelen van het geprojecteerde schip kunnen worden toegepast, waardoor eene besparing op het gewicht van den romp wordt verkregen, welke bij behoud van dezelfde waterverplaatsing kan worden besteed tot verhooging der gevechtswaarde van het schip.

In dit verband wil ondergeteekende de aandacht vestigen op de omstandigheid dat vergelijkingen tusschen onze schepen en even groote of nagenoeg even groote vreemde oorlogsschepen met de uiterste voorzichtigheid moeten worden gemaakt. Wel spreekt de Raad van Defensie zich hieromtrent voorzichtig uit, doch ook deskundigen zouden uit 's Raads betoog den indruk kunnen krijgen, alsof onze scheepsbouwmeesters niet in staat waren de beschikbare waterverplaatsing zoo nuttig te besteden als ginds. Hiertegenover moet ondergeteekende — om bij de door den Raad met name genoemde vreemde oorlogsschepen te blijven — het navolgende opmerken.

De bewapening van den Oostenrijkschen gepantserden

kruiser *Sankt Georg* verschilt, zoowel in aantal vuurmonden als in het kaliber daarvan, zoo zeer van die van het avant-projet dat geen goede vergelijking mogelijk wordt geacht.

Met het Zweedsche pantserschip staat de zaak anders, doch er zijn wel degelijk goede en overtuigende gronden aan te voeren, waaruit het verschil te verklaren valt. Onze schepen toch zijn met het oog op de te verrichten diensten ontworpen voor het bergen van een veel grooteren kolenvoorraad (700 tegen 340 ton op het Zweedsche schip); verder kunnen voor een schip dat steeds blijft in de onmiddellijke nabijheid van zijn operatiebasis geheel andere eischen worden gesteld, onder meer wat betreft de verstrekking van uitrustingsartikelen van allerlei aard. Waar onze schepen als hoofdbestemming onder de tropen moeten verblijven, zijn ijsmachines en afkoelingsinrichtingen noodig voor de munitiebergplaatsen, terwijl voor het ageeren in open zee een veel hooger opgetrokken voorschip dan het Zweedsche schip bezit, onmisbaar wordt geacht. Al deze zaken kosten gewicht, dat bij het Zweedsche schip voor het machinecomplex kon worden besteed, en mitsdien tot het bereiken van eene hoogere snelheid kon leiden, en wel op economische wijze, aangezien op dat schip toepassing van turbines mogelijk was.

Ondergeteekende meent hiermede voldoende te hebben aangetoond waaruit het eenigszins opvallende verschil kan worden verklaard. In het hiernavolgende zullen achtereenvolgens worden besproken de wijzigingen die door den Raad van Defensie in overweging worden gegeven, terwijl uit de daarbij gegeven toelichting zal blijken in hoeverre deze wijzigingen naar de meening van ondergeteekende *tevens* als verbeteringen moeten worden beschouwd, en in hoeverre van het vrijgekomen gewicht is kunnen worden gebruik gemaakt om daaraan te voldoen.

1°. De hoofdbewapening.

Met 's Raads wensch ten aanzien van vergroting der vuursectoren zal zooveel mogelijk rekening worden gehouden.

2°. De nevenbewapening.

Naar de meening van ondergeteekende moet, gelijk trouwens ook in den vreemde en wel met name in Engeland en Amerika algemeen wordt erkend, getracht worden het aantal verschillende kalibers, zooveel mogelijk, te beperken. Bovendien wordt vrijwel algemeen een vuurmond van 7,5 c.M. te zwak geacht om de tegenwoordige groote en snelle torpedo-

vaartuigen, ook in verband met de grootere werkingssfeer der torpedo's *op voldoende afstand* buiten gevecht te stellen, zoodat reeds hieruit volgt dat voor de anti-torpedobatterij naar een grooter kaliber moest worden omgezien. Wordt hierbij in aanmerking genomen dat de nieuwste Engelsche Dreadnoughts, behalve het zware geschut, slechts eene batterij van kanonnen van 10,2 c.M. voeren, dan kan ondergeteekende niet inzien dat de door hem gedane keuze van een kaliber van 10,5 c.M. verkeerd moet worden geacht. Hij is er van overtuigd dat met dit geschut op behoorlijk grooten afstand nog vrij veel uitwerking kan worden verkregen, omdat de brisant-granaat een zeer voldoende aantal springstukken levert. Zelfs op het zwaarst gepantserde schip treft men kwetsbare deelen aan, bereikbaar door openingen in het pantser, waarlangs deze springstukken hun weg kunnen vinden naar het inwendige, om daar hun vernielingswerk te volbrengen; bovendien zijn zoeklichten en afstandmeters gewoonlijk niet zoodanig opgesteld dat zij niet door projectielen van dit geschut zouden kunnen worden vernield. En als men bedenkt dat deze zoeklichten en afstandmeters onmisbare organen zijn voor het afweren van torpedobootaanvallen en de laatsten voor eene behoorlijke vuurleiding overdag, dan springt duidelijk in het oog dat de door ondergeteekende noodig geachte nevenbatterij eene belangrijke rol zal kunnen vervullen en dat de gevechtskracht van het schip er niet onbelangrijk door wordt verhoogd.

Niettemin erkent de ondergeteekende gaarne de juistheid van hetgeen door den Raad omtrent de bescherming der nevenbatterij is opgemerkt en het ligt dan ook in de bedoeling om een gedeelte van het beschikbaar gekomen gewicht te gebruiken om de kus van 10,5 c.M. te voorzien van *gesloten*, in plaats van *open* schilden, zooals aanvankelijk ontworpen. Ondergeteekende acht deze wijze van bescherming beter dan eene opstelling in een kazemat, als door den Raad van Defensie aanbevolen, omdat door een zwaar projectiel dat, na het pantser te hebben doorboord, binnen de kazemat springt, groote verwoestingen kunnen worden aangericht onder al het materiaal en talrijke personeel dat in de kazemat aanwezig is. Bovendien is eene opstelling in gesloten schilden voordeliger waar het er op aan komt voor een minimum gewicht zooveel mogelijk bescherming te geven.

In hoeverre het aanbeveling verdient om voor het geschut van 10,5 c.M., behalve brisant-granaten ook nog pantsergranaten te verstrekken, zal nog worden nagegaan. Het ligt in de bedoeling om dienaangaande nog nadere gegevens te verzamelen en daarna de verstrekking van munitie voor dit geschut definitief vast te stellen.

3°. *Torpedobewapening.*

Ofschoon ondergeteekende gaarne erkent dat de waarde van de torpedobewapening stijgt als er een heklanceerinrichting aan kon worden toegevoegd en deze toevoeging ook in overweging zal worden genomen, is hij echter van meening dat het geen aanbeveling verdient om alleen hiervoor de waterverplaatsing van het schip te vergrooten, omdat ten gevolge daarvan de kosten zouden stijgen onevenredig aan het nut dat van dit secundaire wapen kan worden verwacht.

Aangezien ondergeteekende reeds duidelijk meent te hebben uiteengezet in zijne toelichtingen aan den Raad, waarom hij aan een boegbuis groote voordeelen toekent, acht hij de geprojecteerde opstelling beter dan die welke door den Raad van Defensie wordt voorgestaan — bijaldien mocht blijken dat, binnen de aan de waterverplaatsing gestelde grenzen, het denkbeeld om het schip ook nog van een heklanceerinrichting te voorzien, niet voor verwezenlijking vatbaar is.

4°. *De pantsering.*

Hetgeen door den Raad van Defensie wordt opgemerkt omtrent de hoogte boven en onder water van het gordelpantser moet op eene vergissing berusten, vermoedelijk veroor-

zaakt door de omstandigheid, dat op de overgelegde teekeningen de lastlijn was afgezet bij geheel toegeladen schip. Met deze opmerking behoeft alzoo geen rekening te worden gehouden.

Het beschikbaar gekomen gewicht maakt het mogelijk om, wat de wijidte van de pantsering van den ondertoren betreft, aan 's Raads wenschen te gemoet te komen, indien de dikte van de pantsering van den torenwal van 250 m.M. op 240 m.M. wordt teruggebracht. Echter kan niet worden voldaan aan den wensch om ook de dikte van de pantsering van den ondertoren grooter te maken, waarvoor geen gewicht beschikbaar is.

Met 's Raads opmerkingen ten aanzien van de dikte van het pantser van den commandotoren en het geven van een scherfvrije opstelling aan de afstandmeters zal zoo mogelijk rekening worden gehouden, terwijl ten slotte de verzekering kan worden gegeven, dat het in de bedoeling ligt voor al het aan te brengen pantser het beste materieel te gebruiken, dat te verkrijgen is.

5°. *De snelheid.*

Naar aanleiding van 's Raads beschouwingen omtrent dit punt is nagegaan of met het voor de voortstuwingswerktuigen beschikbaar zijnde gewicht wellicht nog een hooger vermogen der werktuigen zou kunnen worden bereikt.

Bij dit onderzoek is bijzondere aandacht geschonken aan de verbrandingssnelheid in de ketels, die op onze schepen tot nog toe, met het oog op het economisch gebruik der brandstof, betrekkelijk laag is gehouden.

Waar in omstandigheden waarbij het aanwenden van de grootst mogelijke snelheid geboden is, de overwegingen omtrent een zuinig gebruik der brandstof tijdelijk op den achtergrond moeten treden, is er op dien grond geen bezwaar tegen om die verbrandingssnelheid te verhoogen. Het is gebleken, dat door eene matige verhooging der verbrandingssnelheid de stoomvorming in de ketels nog zóó belangrijk zal kunnen worden bespoedigd, dat van het ontworpen schip de maximum snelheid in plaats van op 16, veilig op 18 mijl zal kunnen worden gesteld.

Daarvoor is het evenwel noodig dat de ketels voorzien worden van krachtiger fans, waarvoor op het nieuw ontworpen schip de benodigde ruimte te vinden is.

6°. *De werkingssfeer.*

Hieromtrent valt niets op te merken.

7°. *De zoeklichten.*

Aan den door den Raad uitgesproken wensch van vergrooting van den diameter zal worden voldaan.

8°. *De sloepdavit enz.*

Ondergeteekende sluit zich aan bij hetgeen door den Raad wordt opgemerkt omtrent het nut dat laadboomen kunnen opleveren bij het kolenladen en hij is dan ook voornemens om beide masten van een voor dit doel geschikte laadboom te voorzien.

De ervaring, die tot dusverre is opgedaan met het gebruik van laadboomen voor het in- en uitzetten van sloepen, is echter niet van dien aard dat het aanbeveling zou kunnen verdienen om de bovenbedoelde laadboomen zoo zwaar te maken dat zij ook hiervoor zouden kunnen dienen.

9°. *De installatie van een oliemotor voor gebruik ter reede.*

De proef die hiermede aan boord van Hr. Ms. *Tromp* werd genomen heeft er niet toe geleid om aan boord van *de Zeven Provinciën* zulk eene installatie aan te brengen; om deze reden werd zij bij het avant-projet achterwege gelaten.

Ondergeteekende kan in de opmerkingen van den Raad geen aanleiding vinden op dit besluit terug te komen en de proefneming te herhalen. Zulk een motor heeft met de daarvoor benoodigde pijpleiding een vrij belangrijk gewicht, en kan alleen voordeel opleveren in vreedstijd omdat in oorlogstijd toch altijd stoom in de ketels moet wezen. En aangezien met alle gewichten moet worden gewoekerd, verdient het z. i. geen aanbeveling om ook gewicht beschikbaar te stellen voor eene installatie, waarvan het nut voor den eigenlijken oorlogsdienst minstens aan twijfel onderhevig moet worden geacht.

Met 's Raads opmerking omtrent de verblijven en de beschieting gaat ondergeteekende in zooverre mede dat zal worden getracht hierop zooveel mogelijk gewicht te bezuinigen. Ondergeteekende is echter van oordeel dat eene vergelijking met een logementschip, zelfs al voldoet de inrichting der verblijven nog zoo goed, niet als maatstaf mag gelden voor een schip dat jaren achtereen in de tropen zal moeten vertoeven en vaak langdurige reizen zal moeten maken.

Om deze redenen kan hij zich dan ook niet in alle opzichten vereenigen met 's Raads opmerkingen ten aanzien van de mogelijkheid van vermindering van het aantal verblijven. Hij is echter voornemens te doen nagaan of het mogelijk is, en of daaraan werkelijk de door den Raad van Defensie gedachte voordeelen verbonden zijn om bij wijze van proef:

a. aan de adelborsten der 1ste klasse geen afzonderlijk verblijf te geven en de longroom te vergrooten;

b. aan de adjunct-machinisten geen afzonderlijk verblijf te geven en het machinistenlogies te vergrooten, daarbij voor een afzonderlijke ruimte te zorgen met de noodige kisten voor de kleeding der adjunct-machinisten, benevens voor voldoende waschgelegenheid, groot genoeg om er zich te kunnen kleeden;

c. voor de sergeant-onderofficieren geen hutten beschikbaar te stellen en het onderofficierslogies te vergrooten;

met dien verstande echter, dat op 1 hut voor de bootslieden en 1 hut voor de sergeant-stokers zal worden gerekend.

Ten slotte moet ondergeteekende opmerken, dat de Raad van Defensie z. i. uit het oog heeft verloren, dat, al stijgen de directe exploitatiekosten van een grooter schip niet evenredig met de toename in waterverplaatsing, de indirecte exploitatiekosten (waaronder te verstaan hetgeen jaarlijks moet worden berekend voor afschrijving op de totale waarde) dit wel zullen doen.

Voor het bepalen van het bedrag dezer afschrijving wordt de levensduur van een pantserschip globaal gesteld op 20 jaar en die van een torpedovaartuig op 15 jaar, zoodat jaarlijks respectievelijk $\frac{1}{20}$ en $\frac{1}{15}$ van de totale kosten van aanbouw van elk dezer eenheden in het voor nieuwen aanbouw te besteden bedrag moeten zijn begrepen. Deze indirecte exploitatiekosten zullen dus wel stijgen evenredig met de waterverplaatsing, want de totale kosten van aanschaffing doen dit eveneens.

Ondergeteekende meent met het bovenstaande de zaakkundige opmerkingen van den Raad van Defensie volledig te hebben geresconteerd en daarbij er ernstig naar te hebben gestreefd zoodanige verbeteringen in het projet te brengen als mogelijk waren zonder daarbij de grenzen te overschrijden, die naar zijne meening door 's Lands financiën worden gesteld.

Het is uit den aard der zaak moeilijk, en voor een lichaam als de Raad van Defensie haast onmogelijk, om te beoordeelen waar die grenzen liggen; zoodat de vraag in hoeverre met het nu verbeterde avant-projet een juister compromis is verkregen tusschen 's Lands bealngen en 's Lands draagkracht, naar de meening van ondergeteekende slechts kan worden beantwoord door hen, die hebben te waken dat deze draagkracht zoodanig wordt aangewend dat met *alle Landsbelangen* wordt rekening gehouden.

De Minister van Marine,

J. WENTHOLT.